

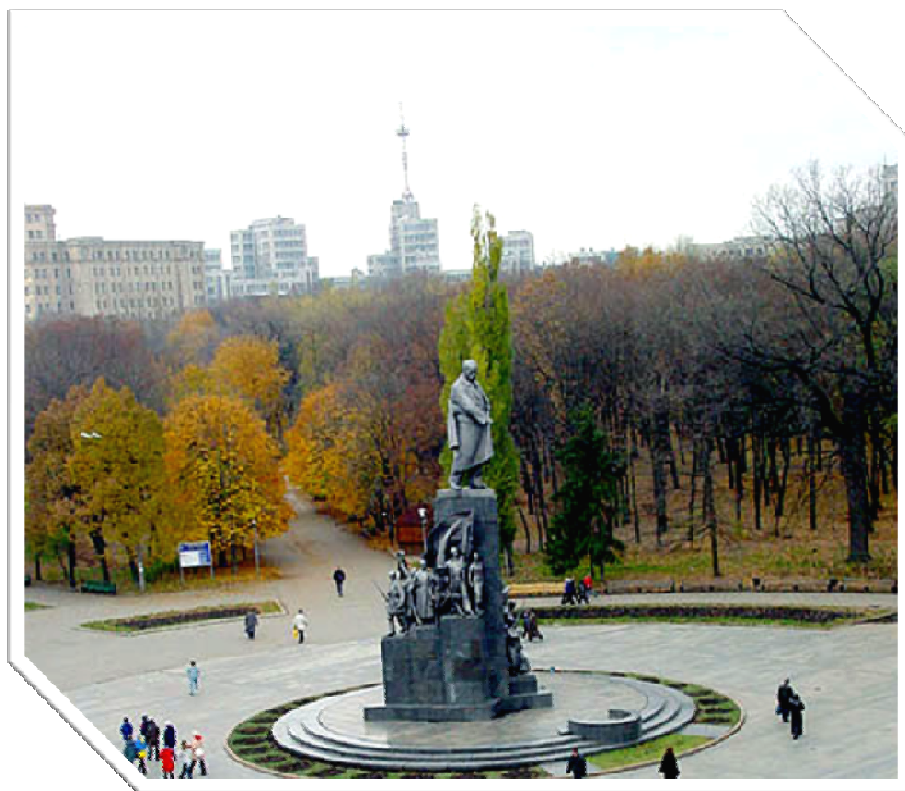
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ МІСЬКОГО
ГОСПОДАРСТВА

культурологія

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

(для студентів 1 курсу денної і заочної форм навчання
за напрямом підготовки 6.070101 – «Транспортні технології», 6.080101 –
«Геодезія, картографія та землеустрій»)

ХАРКІВ – ХНАМГ - 2009

КУЛЬТУРОЛОГІЯ: Методичні рекомендації до самостійної роботи та практичних занять (для студентів 1 курсу денної і заочної форм навчання за напрямками підготовки 6.070101 – «Транспортні технології», 6.080101 – «Геодезія, картографія та землеустрій») / Укл.: Рябченко О.Л., Фесенко Г.Г., Жванко Л.М. – Харків: ХНАМГ, 2009. – 59 с.

Укладачі: Рябченко О.Л.,
Фесенко Г.Г.,
Жванко Л.М.

Рецензент: к. філос наук, доц. І.М.Рассоха

Рекомендовано кафедрою історії та культурології,
протокол № 7 від 27 січня 2009 р.

ЗМІСТ

	Стор.
1. Вступ.....	4
2. Рекомендовані підручники й навчальні посібники з курсу.....	4
3. Програма курсу «Культурологія».....	5
4. Тематика лекцій і практичних знань з курсу «Культурологія».....	11
5. Роль лекції в опануванні курсу «Культурологія».....	11
6. Тема 1. Поняття про феномен культури.....	12
7. Тема 2. Первісна культура та її особливості.....	15
8. Тема 3. Культура Стародавнього Сходу.....	18
9. Тема 4. Антична культура.....	21
10. Тема 5. Європейський культурний регіон у структурі світової культури.....	25
11. Тема 6. Витоки української культури.....	33
12. Тема 7. Культура Київської Русі.....	35
13. Тема 8. Культура України героїчної доби (XIV–XVIII ст.).....	38
14. Тема 9. Українське національно-культурне відродження (кінець XVIII – початок XX ст.).....	42
15. Тема 10. Українська культура в XX – на початку XXI ст.....	45
16. Методика самостійної роботи студентів з вивчення курсу «Культурологія».....	49
17. Особливості самостійної підготовки до практичних занять.....	50
18. Вимоги й рекомендації до написання реферату.....	52
19. Тематика рефератів з української і зарубіжної культури.....	54
20. Питання до заліку з курсу „Культурологія”.....	57

ВСТУП

Введення курсу „Культурологія” до програм вищих навчальних закладів пов’язане з необхідністю гуманізації освіти, поєднання глибоких професійних знань з опануванням великої спадщини культурних надбань людства.

Незаперечна роль культури в духовному прогресі суспільства. Майбутній спеціаліст має розуміти і уміти пояснити феномен культури, її роль в життєдіяльності людства, знати форми і типи культур, основні досягнення в розвитку культури провідних країн світу, знати історію культури України, її місце в системі світової цивілізації, уміти оцінювати досягнення культури.

Методичні вказівки розроблено відповідно до діючих стандартів з культурології для спеціальності «Транспортні технології», згідно з якими особлива увага має приділятися проблемам суспільно-політичного життя країн світу й творчій діяльності. При вивченні культури західноєвропейського регіону більша увага приділяється виявленню закономірностей її розвитку і основних досягнень, історія української культури більш цікава своєю неповторністю, національними особливостями, що має надзвичайне виховне значення у формуванні гордості і поваги до історичного минулого нашого народу.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА З КУРСУ

1. Історія світової і української культури: Підручник для вищ. закл. освіти / В.А.Греченко, І.В.Чорний, В.А.Кушнерук, В.А.Режко. – К.: Літера ЛТД, 2005. – 464 с.
2. Кордон М. В. Українська і зарубіжна культура: Курс лекцій. – К.: ЦУЛ, 2003. – 508 с.
3. Культурологія. История мировой культуры: Учебник для вузов / Под ред. проф. А.Н.Марковой. – М.: Культура и спорт, ЮНИТИ, 1998. – 600 с.
4. Культурологія: Уч. Посobie / Автори – составители Власенко О.И., Зайончковский Ю.В. – Харьков: Парус, 2006. – 512 с.
5. Попович М. Нарис історії культури України. – 2-е вид., випр. -К.: АртЕк, 2001. – 728 с.
6. Чорненький Я.Я. Культурологія. Теорія. Практика. Самостійна робота: Навч. посібник. – К.: Центр навч. літ-ри, 2004. – 392 с.

ПРОГРАМА КУРСУ «КУЛЬТУРОЛОГІЯ»

Мета: формування системи знань про закономірності культурного процесу, культуру як специфічний і унікальний феномен людства; зокрема про типологічні структури культури, особливості культурних епох і стилів, про культурологічний аналіз процесів і явищ.

1. Мета вивчення: Головною метою вивчення курсу «Культурологія» є формування системи знань про закономірності культурного процесу, культуру як специфічний і унікальний феномен людства. Набуття уявлення про типологічні структури культури, особливості культурних епох і стилів, про культурологічний аналіз процесів і явищ. Виховання молодого покоління на засадах патріотизму, шанобливого ставлення до свого минулого, утвердження національних пріоритетів.

2. Завдання курсу:

❖ вивчення теоретичних засад з курсу «Культурологія», з'ясування найхарактерніших підходів до визначення культури як складного суспільно-історичного явища, розгляд найголовніших концепцій культури;

❖ вивчення проблем розвитку світової культури від давніх цивілізацій до наших днів, зосередження уваги на найбільш суттєвих моментах розвитку світових цивілізацій і на найвидатніших досягненнях культури на кожному етапі розвитку;

❖ вивчення історії української культури у її взаємозв'язках зі світовою культурою, розгляд етапних досягнень українського народу в галузі культури упродовж тривалої боротьби за національну незалежність та власну державність.

3. Основними формами вивчення курсу «Культурологія» є лекції, практичні заняття і самостійна робота студентів – написання індивідуальної творчої роботи, виконання тестових завдань, участь студентів у наукових конференціях, відвідання музеїв Харкова й області.

Предмет курсу «Культурологія»: культура як цілісне суспільне явище й закономірності її розвитку.

4. Змістовні модулі (ЗМ):

1. Суспільно-політичне життя і творча діяльність (Західноєвропейський культурний регіон)
- 2 Суспільно-політичне життя і творча діяльність (український світопростір)

5. У результаті вивчення дисципліни студент повинен

знати:

- ❖ логіку становлення, розвитку й занепаду світових цивілізацій та їх культур; характерні риси сучасної світової культури;
- ❖ особливості культурних епох, їх духовні цінності й пріоритети;
- ❖ досягнення в різних галузях духовної культури;
- ❖ художні стилі й шедеври культури;
- ❖ види та жанри мистецтв, їх художню мову;
- ❖ історичні етапи становлення та розвитку української культури;
- ❖ провідних діячів науки й культури;
- ❖ досягнення українського народу на кожному історичному етапі з часів трипільської культури до наших днів;
- ❖ специфіку української культури як складової частини світового культурного процесу.

вміти:

- ❖ користуватися категоріальним апаратом культурології;
- ❖ аналізувати явища духовного життя;
- ❖ розрізняти світобачення і світорозуміння кожної культурно-історичної епохи;
- ❖ вільно орієнтуватися у процесах розвитку української культури;
- ❖ усвідомлювати природу різних жанрів художньої творчості й видів мистецтва;
- ❖ збагачувати власну духовну культуру через самоосвіту;
- ❖ виступати на наукових студентських зібраннях й аргументувати свою думку.

ЗМ 1.1. Суспільно-політичне життя і творча діяльність

(Західноєвропейський культурний регіон)

1. Специфіка культурологічного знання.
2. Первісна культура та її особливості.
3. Культура Стародавнього Сходу.
4. Антична культура.
5. Європейський культурний регіон у структурі світової культури.

ЗМ 1.2 Суспільно-політичне життя і творча діяльність

(Український світопростір)

6. Витоки української культури
7. Культура Київської Русі
8. Культура України героїчної доби (XIV –XVIII ст.)
9. Українське національно-культурне відродження (кінець XVIII – початок XX ст.)
10. Новітня українська культура.

Зміст навчальної дисципліни «Культурологія»

ЗМ 1.1. Суспільно-політичне життя і творча діяльність (Західноєвропейський культурний регіон)

Тема 1. Специфіка культурологічного знання.

Вступ. Поняття «культура», «культурологія»: виникнення, еволюція поглядів на культуру в європейській культурологічній думці. структура феномена «культура».

Форми культури: елітарна, народна, масова. Функції культури.

Підходи до вивчення культури. культура і цивілізація.

Співвідношення національної і світової культур.

Тема 2. Первісна культура та її особливості

Загальна характеристика первісної епохи. Періодизація первісної епохи. світосприймання первісної людини. міфологічна свідомість: єдність об'єкта і суб'єкта, предмета і знака. міфи як «педагогіка людського роду».

Особливості первісної культури: синкретизм, культура табу.

Особливості палеолітичного мистецтва: анімалізм, реалізм.

Найдавніші форми релігійних вірувань: магія, тотемізм, анімізм, фетишизм.

Тема 3. Культура Стародавнього Сходу

Особливості культурної еволюції країн Стародавнього Сходу. Характерні риси. Досягнення культури Месопотамії та Стародавнього Єгипту: основні винаходи, розвиток мистецтва, освіти та наукових знань, законодавство та релігійні вірування.

Своєрідність культурної спадщини Індії та Китаю. Хараппська цивілізація, ведичні знання, індуїзм, джайнізм та буддизм. Успіхи матеріальної культури Стародавнього Китаю, найважливіші наукові відкриття. Релігійно-філософські течії - даосизм і конфуціанство

Значення культури Стародавнього Сходу для людської цивілізації.

Тема 4. Антична культура

Періодизація історичного і культурного розвитку Античності. Крито-мінойська й мікенська цивілізації. Формування античного поліса. Антропоцентризм. Перші пам'ятки літератури в Європі – «Іліада» та «Одіссея». Розвиток ліричної поезії, трагедії та комедії. Зародження і розвиток театру в Стародавній Греції. Освіта і наука. Стародавні Олімпійські ігри. Розвиток архітектури і скульптури. Елліністичний період в історії культури. Значення культури Стародавньої Греції для сучасності.

Тема 5. Європейський культурний регіон у структурі світової культури

Динаміка культурно-історичних процесів у Європі. Гуманізм і гуманістична спрямованість європейської культури. Мистецтво в структурі європейської культури: романський і готичний стилі в середньовічній культурі; мистецтво епохи Відродження; особливості Північного Відродження; бароко, класицизм, романтизм, реалізм, модернізм.

Наука і освіта як чинники розвитку європейської культури: виникнення університетів, особливості організації навчального процесу, сторінки повсякденності студентської молоді.

Релігія в структурі європейської культури.

Значення християнства для розвитку європейської культури.

ЗМ 1.2 Суспільно-політичне життя і творча діяльність (Український світопростір)

Тема 6. Витоки української культури

Проблема походження української культури. Фактори, що впливали на її становлення, особливості української культури. Поняття національного характеру й самобутності культури. Складники української культури.

Ранні форми культури на українських землях. Трипільська культура. Культура стародавніх слов'ян. Особливості української міфології. Язичництво.

Тема 7. Культура Київської Русі

Визначні центри давньоруської культури. Прийняття християнства на Русі та його роль у подальшому розвитку культури. Розвиток архітектури, живопису, прикладного мистецтва й музики, особливості давньоруського мистецтва.

Виникнення словянської писемності, школа і освіта у Київській Русі. Література, літописання, фольклор.

Тема 8. Культура України героїчної доби (XIV –XVIII ст.)

Суспільно - політичні та історичні обставини розвитку української культури. Україна і західноєвропейські культурні впливи.

Освіта і наука в українській духовності. Братські школи як осередки знань і національного духу. Києво-Могилянська академія як духовний, навчальний та науково-культурний центр східного і південного слов'янства. Розвиток освіти на Слобожанщині. Харківський колегіум.

Виникнення і розвиток книгодрукування в Україні. Пересувні друкарні.

Формування українського театрального мистецтва. Кобзарство як культурний феномен. Пісні та думи України.

Джерела й основні риси українського бароко. Полемічна література.

Меценатство в Україні (К.Острозький, Г.Гулевичівна, П.Могила, І.Мазепа). Видатні діячі української культури: Ф.Прокопович, Г.С.Сковорода, М.С.Березовський.

Тема 9. Українське національно-культурне відродження (кінець ХУІІІ – початок ХХ ст.)

Початок українського культурного відродження. Кирило-Мефодіївське братство, «Руська трійця». Репресії царизму проти української культури.

М.П.Драгоманов – засновник українознавства у світовій науці. Переміщення центру національно-культурного руху в Галичину. Діяльність М.Шашкевича, О.Духновича. Т.Г.Шевченко і українська культура. Український культурний рух на початку ХХ століття. Продовження традицій українського меценатства: Ф.Симиренко, Є.Чикаленко, М.Аркас, Б.Ханенко, В.Тарновський, Г.Галаган. Реакція та утиски українського культурного життя.

Тема 10. Новітня українська культура

Культура і духовне життя в Україні у 1917 – 1920 рр. Політика українізації та її вплив на розвиток культури. Культурне піднесення 1920-х років. Становище культури в Україні в 1930-х рр. «Розстріляне Відродження».

Культурпа і духовне життя в Україні часів хрущовської «відлиги». Тенденції сучасного національно-культурного відродження. Культурні надбання української діаспори.

ТЕМАТИКА ЛЕКЦІЙ І ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ 3 КУРСУ «КУЛЬТУРОЛОГІЯ» РОЛЬ ЛЕКЦІЇ В ОПАНУВАННІ КУРСУ «КУЛЬТУРОЛОГІЯ»

Оскільки курс «Культурологія» передбачає лекційний виклад матеріалу, тому необхідно зробити наступні зауваження.

❖ Перш за все зазначимо, що термін «лекція» латинською мовою означає «читання», тобто це системне, цілісне, аргументоване викладення навчального матеріалу. Однак курс лекцій не може дати вичерпних знань з дисципліни .

❖ Найголовнішим їх завданням є викладення основ культурології, ознайомлення з новітніми науковими досягненнями у даній царині, озброєння студентів методологією предмета та самостійної роботи над ним. Подальшу роботу студент повинен виконувати самостійного.

❖ Якість засвоєння змісту лекції значною мірою зумовлена особистою увагою студентів, зацікавленістю, прагненням опанувати лекційний матеріал. Саме на лекції студент одержує перший поштовх до закладання основ самостійної роботи. Слухання лекції – це творчий процес, напружена розумова праця студентів, яка супроводжується особливою психологічною підготовкою до активного сприйняття інформації.

❖ Правильне слухання передбачає проникнення у смисл кожної думки, кожного вислову викладача. Слухаючи лекцію, студент сприймає матеріал, осмислює й прагне його зрозуміти. Тому основою глибокого засвоєння змісту лекції є увага слухачів, тобто їх мимовільна чи довільна зосередженість на певному об'єкті діяльності, в даному випадку на конспектуванні лекції.

❖ Лекцію необхідно не лише уважно слухати, а й обов'язково записувати. За правильної організації роботи одночасне конспектування та слухання лекції не послаблює, а, навпаки, посилює увагу студента. Вміло написаний конспект (з латинської – «огляд») дає змогу легко згадати лекцію, вільно орієнтуватися в її змісті. Не варто записувати виклад матеріалу «слово в слово», оскільки часу для цього обмаль. Необхідно виділяти в розповіді викладача найголовніше.

❖ Щоб виділити в лекції найсуттєвіше для конспектування, студентам необхідно стежити за характером викладу матеріалу. Тоді неважко помітити, що найважливіші думки виділяються лектором різними прийомами – темпом мови, інтонацією, повторами, безпосереднім підкресленням тощо.

❖ Суттєву роль відіграють форма й техніка конспектування лекції. Записи мають бути зручними для їх подальшого використання та економними за технікою виконання. Зошит для запису має містити великі поля, куди вносяться доповнення, власні думки при подальшій самостійній роботі.

❖ З метою прискорення конспектування, звільнення часу для розумового сприйняття змісту лекції застосовуються скорочення окремих слів. При цьому доцільно виробити власну систему скорочень, яка поступово буде вдосконалюватися. Найзручніше спочатку подати термін або словосполучення повністю, а потім а дужках його скорочений варіант для подальшого використання з метою уникнення незрозумілих скорочень.

Тема 1. ПОНЯТТЯ ПРО ФЕНОМЕН КУЛЬТУРИ

План

1. Поняття культури. Еволюція поглядів на культуру в європейській культурологічній думці.
2. Сучасне розуміння категорії „культура”, її сутність, структура та функції.
3. Співвідношення національної і світової культур.

Терміни і поняття

Громадянська культура – ставлення індивідів до інституцій держави та настанов влади, їхня законослухняність та критична вимогливість. Культура громадянськості, на відміну від культури політичності, належить до сфери взаємодії населення, з одного боку, та влади, — з іншого, а не до сфери протистояння окремих верств одна з одною. Вона характеризується сприйманням влади не як предмета боротьби й завоювання, а як об'єкта впливу щодо захисту інтересів і прав громадян. Виражається у чинному ставленні населення до існуючого порядку, у знанні та визнанні ним суспільних норм, готовності їх дотримуватися. До громадянської культури належать знання людей про їхні права та обов'язки, про устрій держави, про політичні системи, процедури політичного, зокрема виборчого процесу.

Громадянська освіта — це навчання людей як жити в умовах сучасної держави, як дотримуватися її законів і водночас не дозволяти владі порушувати їхніх прав, добиватися від неї здійснення їхніх правомірних потреб, як бути громадянином демократичного суспільства.

Домінуюча культура — сукупність цінностей, вірувань, традицій та звичаїв, якими керується більшість членів суспільства.

Духовна культура — це пізнання, моральність, виховання та просвіта, включаючи право, філософію, етику, естетику, науку, мистецтво, літературу, мову, музичний і словесний фольклор, національні риси характеру, звичаї, традиції, міфологію, віросповідання, тобто сферу свідомості, сферу духовного виробництва.

Етнос — у перекладі з старогрецької — народ, але не в соціальному, а в суто національно-племінному значенні. Це позачасова, позатериторіальна, позадержавна, усталена спільнота людей, що історично склалася на певній території і позначена спільністю мови, культури, побуту, традицій та звичаїв, психічного складу, історією, єдністю етнічної самосвідомості, зафіксованої у самоназві (етнонімі), а також усвідомленням єдності родового походження і водночас несхожістю з іншими етносами.

Контркультура — сукупність політичних, соціальних, ідеологічних рухів, ідей та дій західноєвропейської та північноамериканської молоді лівоекстремістської спрямованості, що виникли на початку 60-х років і досягли кульмінації в 1968 р. Контркультура відрізняється від домінуючої культури, протистоїть їй, знаходиться у конфлікті з домінуючими цінностями.

Культура (від лат. „cultura” — оброблення, виховання, розвиток, освіта) — сукупність досягнень людського суспільства у виробничій, суспільній та розумовій діяльності, зокрема в галузі освіти, науки, мистецтва, відображає історично визначений рівень розвитку суспільства, творчих сил та здібностей людини. У широкому розумінні — все, що створено людським суспільством та існує завдяки фізичній і розумовій праці людей, на відміну від природи.

Культурна спадщина — частина матеріальної та духовної культури, яка створена минулими поколіннями, витримала випробовування часом і передається наступним поколінням як щось цінне і шановане.

Матеріальна культура — сукупність засобів виробництва та інших матеріальних цінностей суспільства на кожній історичній стадії. До матеріальної культури відносяться засоби виробництва, житло, предмети домашнього побуту, одяг, засоби транспорту і зв'язку — все те, що є результатом виробничої, матеріальної діяльності людини.

Мистецтво — 1) художня творчість у цілому — література, архітектура, скульптура, живопис, графіка, декоративно-ужиткове мистецтво, музика, танець, театр, кіно та інші види діяльності людини, що об'єднуються як художньо-образні форми відображення дійсності: спосіб виявлення творчого потенціалу особистості та задоволення її естетичних потреб; 2) у вузькому значенні — образотворче мистецтво; 3) високий ступінь виявлення майстерності в будь-якій сфері діяльності.

Національна культура - це синтез культур різних класів, соціальних верств і груп відповідного суспільства.

Національна свідомість та самосвідомість особистості — це усвідомлення себе часткою певної національної (етнічної) спільноти та оцінка себе як носія національних (етнічних) цінностей, що склалися у процесі тривалого історичного розвитку національної спільноти, її самореалізації як суб'єкта соціальної дійсності.

Світова культура — це синтез кращих досягнень усіх національних культур різних народів, які населяють Землю.

Художня культура — це культура виробництва мистецтва, культура його розповсюдження, пропаганди, культура його сприймання, розуміння, насолоди мистецтвом, нарешті, культура естетичного виховання.

Цивілізація — будь-яка форма існування живих істот, наділених розумом: історичні типи культур, локалізованих у часі та просторі; рівень суспільного розвитку і матеріальної культури, досягнутий даним суспільством.

Запитання для самоперевірки

1. Дайте визначення поняття „культура” і поясніть його зміст. Порівняйте з іншими відомими Вам визначеннями цього поняття.

2. Розкрийте поняття „самобутність культури”. Чи шкодять самобутності культури запозичення?

3. Як розрізняються і як пов'язані між собою природна й культурна сфери людського існування? Покажіть на прикладі, як природний факт може стати фактом культури.

4. У чому вбачали сутність культури Марк Порцій Катон, Цицерон, Вольтер, Жан Жак Руссо, І.Кант, М.О.Бердяєв, В.І.Вернадський?

5. Що означає поняття „цивілізація”? Хто і коли застосував його до особливостей розвитку народів і культур різних регіонів і країн?

Список літератури

1. Бердяєв М. Смысл истории. – М.,1990.
2. Босенко О.В. Реквієм по ненародженій красі (Дослідження з історії та теорії культури). – К.,1992.
3. Вернадский В. Начало и вечность жизни. – М.,1989.
4. Цивилизации и культуры. Научный альманах. Вып.1-4. – М.,1994 – 1996.
5. Энциклопедический словарь по культурологии. – М.,1997.

Тема 2. ПЕРВІСНА КУЛЬТУРА ТА ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ

План

1. Загальна характеристика первісної епохи та її періодизація.
2. Характеристика первісних форм релігійних вірувань.
3. Палеолітичне мистецтво, його синкретичний характер, перші здобутки.

Завдання на самостійне опрацювання:

1. Культура збирання та полювання
2. Найдавніші пам'ятки палеолітичного живопису.

Терміни і поняття

Анімізм (від лат. „anima” — душа) — уявлення первісних людей про безсмертя душі й про можливість існування її окремо від тіла; наділення природних явищ людськими якостями.

Антропогенез — виникнення людини, процес виділення людини з тваринного світу, олюднення мавпи під впливом суспільної практики.

Антропоморфізм — наділення явищ природи, тварин, предметів і фантастичних створінь людськими властивостями, а також уявлення божества в образі людини.

Архетип — прообраз, первісна форма.

Етногенез — походження народів як історико-етнічних спільнот.

Ідеографія — система письма, яка складається з ідеограм. Останні означають зміст, суть слова, є його умовним знаком. У деяких народів ідеографія існує й досі, наприклад, китайське письмо. Досить досконалі ідеограмами є сучасні цифри і арифметичні знаки.

Інцест — одруження безпосередніх родичів (батько-дочка, мати-син, брат-сестра).

Магія — віра в надприродну можливість впливу практичної дії людини на об'єктивну дійсність; ряд символічних дій та ритуалів із заклинаннями й обрядами.

Матріархат — форма первіснообщинного суспільства, в якому родові групи утворювалися на основі спорідненості за жіночою (материнською) лінією з провідним становищем жінки у господарчому і суспільному житті.

Мезоліт — епоха кам'яної доби, що була перехідною між палеолітом і неолітом. За мезоліту поширюються лук, стріли, плоскі гарпуни з рогу благородного оленя.

Міф — давнє уявлення народів про походження життя на Землі і явищ природи, про легендарних героїв, богів, про щось фантастичне, вигадане, неіснуюче.

Міфологія — форма суспільної свідомості, що несе в собі узагальнене і водночас персоніфіковане уявлення народів про світ речей і явищ. Відзначається нерозчленованістю світу реальності та уяви і реалізується у ритуалах і магії.

Неоліт — новий кам'яний вік, заключний період кам'яної доби. У цілому неоліт датується періодом від VI до II тис. до н.е., хоча у деяких районах — на Близькому та Середньому Сході, в Індії та Китаї — неоліт тривав лише до початку IV тис. до н.е.

Ойкумена — заселена людьми Земля.

Палеоліт — давній кам'яний вік, перша, раніша епоха кам'яної доби. Датується від виникнення людини до 10 тис. років тому.

Петрогліфи — стародавні зображення на скелях, каменях, стінах печер тварин, птахів, людей, знаків.

Піктографія — один з перших видів писемності – зображення предметів, явищ і подій за допомогою умовних знаків, малюнків.

Проміскуїтет (від лат., „promiscuus” — змішаний, спільний) — термін для позначення нічим не обмежених статевих відносин; неупорядковані шлюбні відносини між чоловіками і жінками.

Ритуал — особлива програма поведінки, в якій актуалізується зв'язок колективу з минулими нормами життя предків.

Синкретизм — (від грецьк. – з'єднання) нерозділеність, властива нерозвинутому стану якогось явища (напр., мистецтва на стадії первісної культури, коли музика, спів, поезія, танець ще не були відділені один від одного) .

Табу— у первісних народів заборона певних слів, дій, предметів, порушення якої нібито неминуче спричиняє тяжке покарання, щось заборонене, чого не можна торкатися.

Тотем — тварина, рослина, інколи неживий предмет або явище природи, які були об'єктом поклоніння роду або племені та їхнім охоронцем; герб племені із зображенням тотема.

Тотемізм — віра в існування прабатька окремого роду, людини — певної тварини, рослини; культ тварин і рослин.

Фетиши — неживий предмет, який, за уявленнями віруючих, наділений надзвичайною, чудодійною силою і служить об'єктом обожнення; об'єкт сліпого поклоніння; річ або людина, перед якою сліпо схиляються.

Фетишизм (від франц. „fetiche” — ідол, талісман) — віра в надприродні властивості матеріальних предметів як природних, так і зроблених людиною.

Запитання для самоперевірки

1. Які основні особливості первісного етапу культури?
2. Що таке міф? Яка його роль у первісній культурі?
3. У чому полягають основні особливості палеолітичного образотворчого мистецтва?
4. Назвати найдавніші форми релігійних вірувань. Які із них є обов'язковими елементами світових релігій. Навести приклади.

Список літератури

1. Елинек Ян. Большой иллюстрированный атлас первобытного человека. –3-е изд. – Прага: АРТІЯ, 1985.
2. Семеникова Л.И. Цивилизации в истории человечества. – Брянск,1998.
3. Словарь искусств. – М.,1996.
4. Тайлор Э. Первобытная культура. – М.,1989.
5. Токарев С.А. Ранние формы религии.- М.,1990.
6. Фрезер Д.Х. Золотая ветвь. – М.,1980.
7. Чмихов М.О. Давня культура: Навч. посібник. – К.,1998.

Тема 3. КУЛЬТУРА СТАРОДАВНЬОГО СХОДУ

План

1. Суть традиційних культур Сходу .
2. Досягнення культури народів давньої Месопотамії та Стародавнього Єгипту.
3. Своєрідність культурної спадщини Індії та Китаю.
4. Взаємовплив культур Стародавнього Сходу, їх роль у формуванні європейської культури.

Завдання на самостійне опрацювання:

1. Епос про Гільгамеше – видатна пам'ятка культури.
2. Релігійно-філософські вчення у Стародавньому Китаї.

Терміни і поняття

Вавилон — столиця стародавньої Вавилонії; руїни Вавилону лежать на лівому березі Євфрату, приблизно 120 км на південь від сучасного Багдаду. Вавилонці називали його "Бабілі" — "Ворота божі".

Висячі сади Семіраміди — обперті на стовпи платформи терас, на яких у насипному ґрунті росли екзотичні дерева та кущі.

Гільгамеш — міфічний цар міста Урука, герой давньовавилонського епосу. Був на дві третини богом, а на одну третину — людиною; вчинив багато героїчних подвигів, прагнучи досягти безсмертя.

Дхарма — одне з центральних понять індуїзму, яке означає пануючий над світом вічний моральний закон.

Жрець — особа, що займалася відправою релігійних обрядів у язичників. Жрець здійснював жертвоприношення божеству, слідкував за вшануванням богів, доглядав за статуями богів і за священними тваринами, молився їм і приносив жертви, приймав дари від віруючих. Найбільшого розвитку жрецтво досягло в Єгипті, Індії, Іудеї. Жерці звільнялися від будь-яких податків.

Зиккурит — висока ступінчаста храмова вежа зі святинями-алтарями.

Ієрогліф — фігурний знак ідеографічного письма. При такому принципі письма використовуються не букви, які відповідають звукам, а малюнки чи особливі знаки, що відповідають цілим словам або частинам слова (у давньоєгипетській, китайській, японській та інших мовах). Ієрогліфи почали використовуватися з IV тис. до н.е. Ієрогліфічними написами прикрашали стіни храмів, будівель, гробниць, пам'ятників.

Иригація — штучне зрошення землі за допомогою спеціальних пристроїв.

Клинопис (клинописне письмо) — тип письма. Знаки в клинописі мали клиноподібну форму, вичавлювали їх на сирій глині прямокутною паличкою. Цей тип письма застосовували в Передній Азії з кінця IV до кінця I тис. до н.е. Клинопис виник у Шумері на основі шумерського ієрогліфічного письма. Пізніше його запозичили асирійці, вавилоняни, урартці, хетти, перси та ін. Уперше розшифрував клинопис (перський) у 1820 р. Ф. Гротефенд. Різні види клинопису дешифровано в XIX-XX ст. Знаки клинопису відображають і цілі поняття, і окремі звуки.

Нірвана — центральне поняття джайнізму і буддизму, яке означає вищий стан, мету людських прагнень.

Папірус — багаторічна трав'яниста рослина родини осокових. Батьківщина папірису — тропічна Африка; у стародавніх єгиптян — сувій із склеєних стрічок, вирізаних із стеблин папірису, попередник паперу; стародавній рукопис, написаний на матеріалі з папірису. Крім того, з папірису виготовляли одяг, циновки тощо.

Пергамент — спеціально оброблена шкіра молодих тварин, що до винайдення паперу використовувалася як матеріал для письма, документ, написаний на такому матеріалі.

Санскрит (буквально — *очищений, оброблений*) — одна з головних давньоіндійських мов. Відрізнялася суворо нормалізованою та уніфікованою граматиною. Вчений брахман (жрець) Паніні, який жив у V-IV ст. до н.е., створив першу в Індії нормативну граматику санскриту. Санскритом написані визначні літературні та релігійні пам'ятки: "Веди" і епос "Махабхарата".

Семіти — група народів, батьківщиною яких, напевно, був теперішній Арабський півострів. Семітська культура — одна з найдавніших розвинених культур людства, а семітське письмо (фінікійське) лягло в основу грецького алфавіту, з якого розвинулись латинський алфавіт і кирилиця (слов'янська азбука).

Увей — недіяння. Основний спосіб досягнення Дао. Недіяння означає невтручання у природні процеси, принцип ненанесення шкоди природі; це дія, погоджена із законами світобудови.

Упанішади (санскр. — *таємне знання*) — пам'ятники давньоіндійської літератури, зібрання 108 філософських творів, релігійно-філософські коментарі до Вед, що утворюють заключну частину ведичної літератури — веданту ("кінець Вед"). Упанішади є основою всіх ортодоксальних (які приймають авторитет Вед) релігійно-філософських систем Індії.

Фанза — традиційне китайське житло.

Фенікс — у міфології стародавніх народів (єгиптян, фінікійців) — чарівний, казковий птах, який, проживши кілька сот років, спалював себе, а потім знову воскресав, поставав з попелу молодим і оновленим; символ вічного оновлення, відродження, невмирущості, безсмертя.

Запитання для самоперевірки

1. Які основні фактори виникнення цивілізацій Стародавнього сходу? Як своєрідність природнокліматичних умов у цих регіонах позначилася на особливостях їхніх культур?
2. Що означає поняття „Східна деспотія”?
3. Де було складено перші астрономічні календарі та правові кодекси?
4. Де вперше в історії культури зародилася така її риса, як гуманізм?
5. Яка цивілізація володіла досконалою системою водопроводу та каналізації, якої не мала жодна інша стародавня культура?
6. Коли в давньоіндійському суспільстві почав складатися суто індійський феномен – станово-кастова система? Де вперше були теоретично обґрунтовані морально-правові мотиви поділу суспільства на варни?
7. Як називалося вчення, яке протистояло брахманізму і виступало проти нерівності каст?
8. Назвіть основні принципи буддизму.

Список літератури

1. Васильев Л.С. Культы, религии, традиции в Китае. – М.,1970.
2. Васильев Л.С. История религий Востока. – М.,1988.
3. Васильев Л.С. История Востока: В 2-х т. – М.,1994.
4. Вейнберг И.П. Человек в культуре древнего Ближнего Востока. – М.,1986.
5. Виноградова Н.А., Каптерева Л., Стародуб Т.Х. Традиционное искусство Востока: Терминологический словарь. – М.,1997.
6. Древние цивилизации. – М.,1990.
7. Корнев В.И. Буддизм и его роль в общественной жизни стран Азии. - М.,1993.
8. Немировский А.И. Мифы и легенды Древнего Востока. – М.,1994.
9. Ольденбург С.Ф. Культура Индии. – М.,1991.

Тема 4. АНТИЧНА КУЛЬТУРА

План

1. Умови формування культури античності, її особливості та періодизація.
2. Кріто – мікенська цивілізація. Грецька міфологія.
3. Наука, література і мистецтво в Стародавній Греції.
4. Стародавні Олімпійські ігри.
5. Значення культури античної Греції для сучасності.

Завдання на самостійне опрацювання:

1. Культура Римської республіки.
2. Культура імператорського Риму.

Терміни і поняття

Агора (грецьк. "agora" — площа) — у стародавніх греків назва народних зборів, а також місця, де вони відбувалися. Звичайно агора — центральна торгова площа міста. Довкола агори стояли храми, адміністративні, торгові та інші споруди.

Авгури — жерці в Стародавньому Римі, які шляхом ворожіння вміли нібито вгадувати майбутнє.

Аврора — в римській міфології богиня ранкової зорі, світанку.

Академія — Платонова філософська школа в Афінах, заснована в 387 р. до н.е. (як товариство приятелів філософії) і ліквідована в 529 р. н.е. імператором Юстиніаном. Назва походить від героя Академа, якому був присвячений гай, де збирався Платон зі своїми приятелями.

Акрополь (грецьк. akropolis, "akros" - верхній, "polis" — місто) — укріплена частина давньогрецького міста, розташована на узвишші, так зване горішне місто. Акрополь — спочатку фортеця, з VIII ст. до н.е. — релігійний, культурно-громадський центр. Найбільш відомий Акрополь в Афінах.

Апсида (від грецьк. "hapsis" — склепіння) — виступ споруди, напівокруглий, прямокутний, багатокутний у плані, перекритий півкуполом або зімкненим півсклепінням.

Базиліка (від грецьк. "basilike" — царський дім) — приміщення для судових засідань і торгових угод у формі витягнутого прямокутника з великим залом, розділеним уздовж двома рядами колон на частини (нефи), які мали самостійні перекриття.

Басилевс — голова роду в античній Греції.

Гедонізм (від грецьк. "гедоне" — розкіш) — етичне вчення, яке стверджує, що почуття насолоди є метою всієї поведінки людини.

Гетера — у Стародавній Греції освічена незаміжня жінка, що вела вільний спосіб життя; жінка легкої поведінки.

Еллінізм — період грецької історії та культури від Олександра Македонського до виникнення Римської імперії. Одним з головних осередків елліністичної культури була Александрія Птолемеїв.

Кініки — одна з філософських шкіл у Стародавній Греції, що висунула ідеал безмежної духовної свободи особистості, незалежність від матеріальних потреб.

Капітолій — підвищення, горб у Римі, на якому розташовані палаци, музеї; в давнину на цьому підвищенні, яке мало значення фортеці, розміщувалися храми, присвячені Юпітеру, Мінерві та Юноні.

Колізей — один з найбільших амфітеатрів у Римі, збудований імператором Веспасіаном (69 – 79 рр.) і Титом (79 – 82 рр.). Значна його частина збереглася до наших днів.

Корифей — провідний вчений, актор, письменник — людина, яка здобула славу завдяки великій творчій праці.

Лаокоон — персонаж давньогрецьких епічних переказів про Троянську війну, жрець Аполлона в Трої. За міфами, Лаокоона і двох його синів задушили змії.

Лікей (грецьк. Лікейон) — філософська школа в Афінах, заснована Арістотелем близько 335 р. до н.е., закрита імператором Юстиніаном у 529 р. н.е.

Лінійне письмо А — стародавня форма писемності, яку використовували минойці. Не розшифроване.

Лінійне письмо Б — адаптована форма лінійного письма А, якою користувалися микенці.

Марс — у давніх римлян бог війни.

Марсове поле — територія на березі Тибру в Римі, місце народних зборів.

Меркурій — римський бог тваринництва, торгівлі та доріг, синонім посланця.

Музей — храм Муз. У птолемеївській Александрії — центр наукового життя, знань, приміщення, де жили і працювали вчені і винахідники з різних грецьких держав. Виник у III ст. до н.е., а в III ст. н.е. був зруйнований.

Музи — грецькі богині мистецтв. За грецькою міфологією, було їх дев'ять і жили вони на горі Парнасі та у священному гаї Геліконі (на північ від Коринфської затоки).

Парфенон — храм богині Афіни в афінському Акрополі, збудований архітекторами Іктіном і Каллікратом у 447-438 рр. до н.е. У візантійський період перетворений на християнський храм, під час турецької окупації — у порохований склад; зруйнований у 1687 р. внаслідок вибуху пороху.

Пастораль — твір (головним чином драматичний), що ідилічно зображує життя простих людей (первісне — пастухів).

Педагог — раб, частіше за все грек, якого батьки-римляни зобов'язали спостерігати за їхніми дітьми в школі.

Перипетр — чотиригранна споруда, яка оточена колонами.

Поліс — античне місто-держава, до якого входили власне місто і прилегла до нього територія.

Понтифік — жрець, у віданні якого був нагляд за всіма громадськими богослужбами, складанням літописів і календаря. Колегію понтифіків очолював великий понтифік (понтифікс максимум).

Портик — крита галерея з колонами (колонада), що прилягає до будинку (біля входу чи збоку). В Римі портики з'явилися тільки в II ст. до н.е.

Пропілеї (від грецьк. "propylaion" — парадний вхід) — у давньогрецькій архітектурі — парадний вхід, монументальні ворота, проїзд, оформлені симетрично розміщеними портиками з пілонами та колонадами.

Симпозіум — у давніх греків і римлян — бенкет з музикою, розвагами й бесідами: нарада з наукової проблеми, як правило, міжнародна.

Стоїк — прихильник напряму стоїцизму в античній філософії, що вимагав від людини повної безроздільної влади над своїми пристрастями і підкорення пануючій у світі необхідності.

Теракота — суміш з глини і піску, яка застосовувалася для виготовлення черепиці та невеликих керамічних статуєток.

Тога — верхній одяг давніх римлян у вигляді плаща без рукавів.

Тріумф — у стародавньому Римі урочистий в'їзд у столицю полководця-переможця, блискучий успіх, перемога, торжество.

Туніка — у Стародавньому Римі довгий чоловічий і жіночий одяг типу сорочки з короткими рукавами або без них, переважно білого кольору, який носили під тогою; костюм, то нагадує за своїм кроєм такий одяг.

Яблуко розбрату — яблуко, яке мала одержати з рук давньогрецького героя Паріса найгарніша з трьох богинь — Гера, Афіна чи Афродіта за відомим давньогрецьким міфом. Цей вислів став крилатим і означає якусь річ, що викликає суперечки між людьми. Присудження Парісом яблука Афродіті призвело до Троянської війни.

Запитання для самоперевірки

1. Розкрийте поняття античності. Якими рисами антична культура відрізняється від решти стародавніх цивілізацій?
2. Охарактеризуйте основні етапи розвитку античної культури.
3. Коли і у вигляді чого починається справжній триумф античного стилю?
4. Розкрийте значення культури етрусків та інших давніх італійських народів.
5. Що стало найважливішим досягненням античного періоду у давньогрецькій культурі?
6. Яку назву мала поетична культура, яку Сапфо прищеплювала своїми строфами та яку поширював хор дівчат у давній Греції?
7. Коли давньогрецька культура піднялася на найвищий щабель свого розвитку?
8. Чи дійсно давньоримська культура не була самостійною і лише копіювала давньогрецьку?
9. Яку добу в історії культури називають епохою синтезу культур?

Список літератури

1. Антична культура: Довідник. – К.,1993.
2. Винничук Л. Люди, нравы и обычаи Древней Греции и Рима. – М.,1988.
3. Гаспаров М.Л. Занимательная Греция. Рассказы о древнегреческой культуре. – М.,1995.
4. Гловацька К. Міфи давньої Греції. – Вид. 4-е, доп. – К.,1991.
5. Голованів С.О., Крижанівська В.В. Історія культури Стародавнього світу, Середніх віків та Відродження: Лекції для вищих навчальних закладів. – К.,1997.
6. Керам К. Боги, гробницы, учёные. - М.,1960.
7. Марру А.И. История воспитания в Античности (Греция). – М.,1998.
8. Шанин Ю.В. Герои античных стадионов. – М., 1990.

Тема 5. Європейський культурний регіон у структурі світової культури

План

1. Динаміка культурно-історичних процесів у Європі.
2. Гуманізм і гуманістична спрямованість європейської культури.
3. Мистецтво в структурі європейської культури.
4. Наука і освіта як чинники розвитку європейської культури.
5. Релігія в структурі європейської культури.

Завдання на самостійне опрацювання:

1. Рицарська культура в Європі.
2. Видатні представники епохи Відродження.
3. Зростання ролі літератури та музики в житті суспільства в епоху просвітництва.
4. Основні художні течії XIX ст.

Терміни і поняття

Абсолютизм — необмежена монархія, форма правління, за якої верховна влада повністю належить монархові (царю, імператору, королю).

Абстракціонізм — формалістична течія в образотворчому мистецтві (виникла на початку XX ст.), що відмовляється від реалістичного зображення предметів і явищ.

Авангардизм (франц. *avanguardia*, від "avantgarde" — передовий загін — умовний термін для позначення загальних новаторських напрямів у художній культурі XX ст., яким притаманні прагнення докорінно оновити художню практику, пошук нових, нетрадиційних засобів вираження форми й змісту творів.

Академізм (франц. *academisme*) — напрямок у мистецтві XIX-XX ст., який догматично слідує усталеним канонам, спрямований на збереження й утримання творчих здобутків своїх безпосередніх історичних попередників (зокрема, романтиків).

Ампір — (від франц. *empire*. букв. — імперія) — стиль в архітектурі та декоративному мистецтві, який вперше виник у Франції наприкінці XVIII — на початку XIX ст. при Наполеоні I, служив втіленню ідей державної могутності, заснований на наслідуванні античних зразків: стиль пізнього класицизму в західноєвропейській архітектурі й мистецтві (початок XIX ст.).

Аскетизм — обмеження або пригнічення почуттєвих бажань, добровільне перенесення фізичної болі, самотності.

Бароко (від італ. „barocco” — вигадливий, химерний) — один із провідних художніх стилів кінця XVI — середини XVIII ст. Виник в Італії, поступово поширився в інших країнах Європи та Латинській Америці. Мистецтву бароко властиві грандіозність, пишність, динаміка, патетична піднесеність, інтенсивність почуттів, пристрасть до ефективних видовищ, поєднання ілюзорного та реального, сильні контрасти масштабів і ритмів, світла та тіні.

Булла — папська грамота, послання.

Відродження (французьк. Renaissance, італійськ. Rinascimento) — епоха в історії культури країн Західної та Центральної Європи, почалася в Італії в XIV ст. Термін „Відродження” запровадив італієць Дж. Базарі в XVI ст. на означення зв’язку з античною мистецькою спадщиною. Стверджувався новий світогляд — гуманізм, ідеал розкріпаченої творчої особистості. Художники епохи Відродження послідовно оволодівали методами художнього відображення дійсності — відтворення об’єму, простору, світла, людської фігури й реального середовища — інтер’єру, пейзажу.

Гуманізм — людяність, принцип світогляду, в основі якого лежить переконання про безмежність можливостей людини, її здатність до досконалості.

Готика — стиль, який став заключним етапом європейського середньовічного мистецтва; в більшості країн готичний стиль розвивається в XIII-XIV ст. а в деяких — пізніше. В архітектурі характеризується стрімкими, високими будівлями, шпильастими завершеннями, стрілчастими склепіннями та арками, витонченістю кам’яного різьблення, вітражами.

Дадаїзм — (франц. dadaisme. від "dada" "— дерев’яний коник, у переносному розумінні — незв’язний дитячий лепет) модерністська літературно-художня течія, що зародилася (1916 р.) в Цюриху під впливом сприйняття Першої світової війни як розв’язання в людині одвічних тваринних інстинктів. У 20-х роках у Франції дадаїзм злився з сюрреалізмом, а в Німеччині — з експресіонізмом.

Декадентство — загальне позначення кризових явищ у філософії, естетиці, мистецтві та літературі кінця XIX — початку XX ст. (передусім у їхніх нереалістичних течіях): неприйняття реального життя, відторгнення соціальних проблем, культ краси як єдиної цінності.

Деїзм — форма віри, яка виникла в епоху Просвітництва і визнавала, що хоч Бог і існує у світі як його першопричина, однак після створення світу рух світотворення здійснюється без його участі.

Єресь (від грецьк. — опановую, вибираю, переконую) — точка зору, яка спростовує релігійний догмат і є виявом „вільного розуму” щодо визначення й тлумачення релігійних настанов.

Імпресіонізм (франц. impressionisme, від „impression” — враження) — напрям у мистецтві та літературі останньої третини ХІХ — початку ХХ ст. Провідною метою мистецтва імпресіонізму проголошував витонченість; відтворення суб’єктивних швидкоплинних вражень та спостережень, мінливих відчуттів і переживань художника. Імпресіонізм сформувався у пейзажному живописі у Франції (70-80 рр. ХІХ ст.); художники-імпресіоністи збагатили живопис творчими досягненнями в зображенні мінливих станів природи, тонких відтінків світла, забарвлення предметів залежно від освітлення.

Квадривіум — підвищений курс освіти в середньовічній школі. За цим курсом передбачалося вивчення чотирьох предметів: музики, арифметики, геометрії, астрономії.

Кітч (кіч) — як феномен масової культури виникає в кінці ХІХ ст. Спочатку кітч — промислова імітація унікальних художніх виробів; згодом явища переважно масової культури, позначені еkleктичним поєднанням різнорідних (за жанровою характерністю, стилістикою, походженням тощо) елементів художнього матеріалу. Своєрідна естетика кітчу часом суперечить як естетиці традиційного народного мистецтва, так і мистецтва вченого (професіонального). Кітч є одним з факторів перехідного характеру, культурної адаптації, при звичаєння. Викликає зацікавлення водночас людей малообізнаних з мистецтвом та витончених ерудитів-естетів.

Класицизм (від лат., „classicus” — взірцевий) — один з основних напрямів у європейській літературі й мистецтві ХVІІ-ХVІІІ ст., зразком для якого було класичне (давньогрецьке й давньоримське) мистецтво.

Конструктивізм (від лат., "constructio" — побудова) — течія в художній культурі 20-30-х років ХХ ст., яка під гаслом "конструювання довколишнього середовища" висунула на перший план функціональну виправданість форм, доцільність конструкцій, раціональну ясність, логічність художньої творчості.

Концептуальне мистецтво — одна з течій авангардизму, яка розглядає художній твір як засіб демонстрації ідей, понять, концепцій.

Кубізм (франц. cubisme, від "cube" — куб) — модерністська течія в образотворчому мистецтві першої чверті ХХ ст., яка заснована на комбінації геометричних форм, деформованих фігурами. Початком кубізму вважають картину П. Пікассо "Авіньйонські дівчата".

Куртуазна література — література західноєвропейського середньовіччя, присвячена оспівуванню рицарської честі, кохання.

Менестрелі — у середні віки (XII-XIII ст.) професійні мандрівні співаки та музиканти у Франції та Англії, носії народних пісенних традицій. Оспівували лицарські подвиги та служіння дамам.

Мінезингери — в середньовічній Німеччині і Австрії поети-співці, які виконували свої пісні у супроводі струнного інструмента, оспівуючи прекрасну даму.

Містерія (від грецьк. — таїнство) — духовна драма в середньовічній Європі, яка брала свої сюжети із Святого писання.

Модерн (франц. "moderne" — найновіший, сучасний) — формалістичний напрям образотворчого та прикладного мистецтва кінця XIX — початку XX ст., що протиставляється мистецтву минулого.

Модернізм (франц. Modernisme, від "moderne" — новітній, сучасний) — узагальнююча назва ряду художніх течій XX ст. Модернізму властиві розрив із традиційним досвідом художньої творчості, постійний пошук нових художніх форм як самоцінного явища.

Мозаїка — сюжетні чи орнаментні композиції, зроблені з природного кольорового каменю, смальти, керамічної плитки. Мозаїка, а також фрески відносяться до монументального живопису.

Натуралізм (франц. naturalisme від лат., "naturalis" — природний, натуральний; "natura" — природа) — напрям і метод у західноєвропейській літературі та мистецтві, що склалися в останню третину XIX ст. Прихильники натуралізму ставили за мету досягнення наукової точності в зображенні людини й навколишнього середовища. Різні характери людей та соціальні явища, що відбуваються, вони пояснювали тільки біологічними законами. Натуралізм в образотворчому мистецтві копіює лише зовнішню оболонку явищ та предметів реального світу, прагне до безпристрасного, фотографічно точного і об'єктивного відтворення дійсності та людських стосунків.

Північне Відродження — на відміну від італійського Ренесансу для Північного Відродження (Нідерланди, Німеччина, Франція) була характерна велика прихильність до середньовічного менталітету, інтерес до індивідуалізованого образу людини, бездуховних проявів особи.

Поп-арт (англ. pop art, скорочене від "popular art" — популярне, загальнодоступне мистецтво, яке справляє шокуючий вплив) — течія в авангардистському мистецтві (форма модернізму) кінця 1950-1960 рр., яка проповідує використання предметів масового споживання як творів мистецтва і в якій образотворча творчість представлена композиціями з реальних предметів. Складовими частинами твору поп-арту можуть виступати манекени, частини машин, опудала, афіші, недокурки.

Поп-музика — поняття, яке охоплює різноманітні стилі та жанри, переважно розважальної естрадної музики. На Заході з 1950 р. під цим терміном прийнято розуміти музичні стилі, які постійно змінюються і засновані на використанні електрогітар та інших музичних інструментів, що посилюють звук.

Постімпресіонізм (від лат., "post" — після та імпресіонізм) — умовна загальна назва одного з основних напрямів європейського живопису кінця XIX — початку XX ст. Для постімпресіонізму характерний взаємовплив різних течій та індивідуальних творчих систем.

Постмодернізм (від лат., "post" — після і модернізм) — один із сучасних напрямів в архітектурі та мистецтві, що протиставив себе модернізмові й претендує на його заміну. Проголосивши ідею "повернення мистецтва в рамки мистецтва", постмодернізм орієнтується на буденні смаки, погляди й настрої масової свідомості.

Реформація — широкий суспільний рух у Західній та центральній Європі XVI ст., форма боротьби проти католицької церкви. Почалась у Німеччині, поклала початок протестантизму.

Реалізм (від лат. "realis" — предметний, дійсний) — об'єктивне, правдиве, найповніше відображення, відтворення дійсності в літературі та мистецтві різними засобами з урахуванням специфіки різних видів художньої творчості.

Рококо (франц. «гососо») — стиль, що набув розвитку в європейських пластичних мистецтвах першої половини XVIII ст. Рококо виник у Франції. Для цього стилю характерна декоративність, химерність та фантастичність орнаментальних мотивів, вигадливість форм. Відрізняється примхливо-вишуканим оздобленням інтер'єрів приміщень, манірністю образів. Напрямок рококо відрізняється від стилю бароко в основному дрібнішими та складнішими формами, вигнутими й переплетеними лініями.

Романтизм (франц. romantisme) — художній метод, що склався наприкінці XVIII — на початку XIX ст. й поширився як напрям (течія) в літературі й мистецтві Європи та США. Романтики виступали проти

раціоналістичних догм класицизму, ставили на перший план духовне життя людини. Вони зображали незвичайні явища та обставини, особливих героїв із сильним характером і пристрастями.

Романський стиль — художній стиль середньовічної Європи, який охоплював у своєму розвитку X—XII ст. Термін запроваджений за аналогією "романські мови" і вказує на спадкоємність від Риму.

Сага — давньоскандинавське і давньоірландське епічне - сказання про легендарних героїв у прозових творах з віршованими вставками; взагалі сказання, перекази.

Серенада — у середньовічній поезії трубадурів — вітальна пісня (в Італії та Іспанії виконувалася на честь коханої під її вікнами); вид ліричного музичного твору.

Скрипторій (лат., scriptorius — письмовий) — майстерня, в якій працювали переписувачі рукописних книг. Скрипторії були при монастирях у країнах Західної Європи (VI-XII ст.).

Схоластика (від грецьк. "scolasticos" — учений, шкільний) — загальна назва середньовічної філософії, яка викладалася в тодішніх університетах. Термін став символом догматизму і беззмістовності, формального знання. Головним її центром був Паризький університет.

Сюрреалізм (від франц. "surrealisme" — надреалізм) — авангардистський напрямок в художній культурі XX ст., який проголосив зображення сфери несвідомого головною метою мистецтва.

Теологія — богослов'я, сукупність релігійних доктрин, наука про бога й догмати релігії.

Тривіум — три предмети, що їх вивчали у школах Середньовіччя: граматики, риторика, діалектика.

Трубадури — в середньовічній культурі провансальські мандрівні поети-співці XI-XIII ст., творчість яких була тісно пов'язана з лицарською культурою, з оспівуванням подвигів і їх кохання, земних радощів; ті, що прославляють когось або щось.

Трувері — французькі середньовічні придворні співці-поети (XII-XIII ст.), часто автори слів та музики. Також писали повісті, романи, драми, ліричні вірші. Творчість труверів склалася під впливом поезії — трубадурів, була близька народу, визначалась близькістю до фольклору.

Утопія — зображення ідеального суспільного устрою, позбавлене наукового обґрунтування; нереальний, нездійснений практично план соціальних перетворень; місце, якого немає, вигадка.

Університет -- вищий навчально-науковий заклад, що об'єднує у своєму складі кілька факультетів, готує спеціалістів з багатьох галузей знань та є значним осередком науково-дослідної роботи.

Фарс — вид середньовічного народного театру комедійно-сатиричного характеру.

Футуризм (від лат., "futurum" — майбутнє) — загальна назва авангардистських художніх течій 1910-х — початку 20-х років у деяких європейських країнах (Італії, Росії та ін.). Футуристи, висували ідеї створення "мистецтва майбутнього", заперечували художні традиції. Вони прагнули насаджувати ідеї урбанізму, фантастики, знаків і символів.

Запитання для самоперевірки

1. Які ознаки характеризують початок середньовічного світосприймання в Європі?
2. Де і коли виникло християнство? У чому проявився вплив християнської теології і церкви на розвиток культури? Навести приклади.
3. Яким було основне завдання готики? Назвіть найвідоміші готичні собори Європи.
4. Де і коли виникають перші університети? Хто їх заснував та які науки вивчалися в них?
5. Ректором якого університету у 1481/82 роках був виходець із Дрогобича Юрій Котермак?
6. З якою метою було створено інквізицію?
7. Хто такі трубадури, трувери і мінезінгери?
8. У чому полягають особливості італійського Відродження?
9. У чому полягають особливості Північного Відродження ?
10. Кого вважають першим гуманістом Італії ? Чому?
11. У чому полягає суть духовної революції Мартіна Лютера ?
12. Назвіть основні розходження між католицизмом та протестантизмом.

13. Чому ХУІІІ ст. називають століттям геніїв ?

14. До якого часу стиль бароко вважали пануванням „несмаку” в мистецтві ? Чому ? Охарактеризуйте особливості цього художнього стилю.

15. Що прийнято розуміти під Просвітництвом? Який часовий проміжок займає ця епоха ?

16. Назвіть прізвища найвидатніших діячів французького Просвітництва .

17. Що характеризує романтичне світовідчуття?

18. Які особливості культури ХХ ст. Ви можете виділити?

Список літератури

1. Гофф Ж. Ле. Цивілізація середньовікового Запада. – М., 1992.
2. Городская культура. Средневековье и начало нового времени. – Л., 1986.
3. Гуревич А.Я. Проблемы народной средневековой культуры. – М., 1981.
4. Гуревич А.Я. Культура и общество средневековой Европы глазами современников. – М., 1989.
5. Гуревич А.Я. Западноевропейская музыка в лицах и звуках: ХУІІІ-первая половина ХХ века. – М., 1994.
6. Джорджо Вазари. Жизнеописания наиболее знаменитых живописцев, ваятелей и зодчих эпохи Возрождения. – СПб., 1992.
7. Иванов К.А. Трубадуры, труверы и миннезингеры. – М., 1997
8. Культура эпохи Возрождения и Реформации. – М., 1981.
9. Культура эпохи просвещения. – М., 1993.
10. Культуры мира. Энциклопедия для детей. - Т.21. – М., 2004.
11. Мастера классического искусства Запада. – М., 1993.
12. Ревуненкова Н.Ф. Ренессансное свободомыслие и идеология Реформации. – М., 1988.
13. Рутенберг В.И. Титаны Возрождения. 2-е изд. – СПб., 1991.
14. Самосознание европейской культуры ХХ века. — М., 1991.

Тема 6. ВИТОКИ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

План

1. Особливості української культури.
2. Проблема походження української культури.
3. Стародавні археологічні культури на українських землях. Трипільська культура.
4. Міфологія української землі. Язичництво.

Терміни і поняття

Автохтонність (від грецьк. "аутос" – сам, "хтонес" – земля) – належний за походженням до даної території, місцевий.

Археологія (від грецьк. "архатос" – стародавній, "логос" – слово) – наука, яка вивчає історію людського суспільства на основі вивчення пам'яток кам'яного, мідного (бронзового), залізного і почасти пізніших віків. До пам'яток, що називаються археологічними, належать: стоянки, поселення, поховання, різні типи знарядь праці, зброї, посуду, прикрас, предмети побуту, мистецтва. Т. Шевченко називав археологію матір'ю історії.

Велес — бог худоби, чередників та музик у слов'янській міфології.

Генотеїзм – форма релігії, в якій є багато богів, але на чолі з одним верховним богом.

Дажбог - Сонячний бог, якому поклонявся весь слов'янський світ: податель добра, багатства.

Зернь — виріб з узорів із найменших зернят металу.

Ідол в язичницьких релігіях — об'єкт культу, предмет, який начебто містить у собі божество або є ним.

Лада — богиня шлюбу, мати любові та добра у слов'янській міфології.

Масляна — свято наступаючої весни.

Мокош — богиня родючості, мистецтва і води, заступниця вагітних та породіль у слов'янській міфології.

Пантеїзм – філософсько-релігійне вчення, за яким бог ототожнюється з природою.

Перун — головний бог у язичників, володар блискавок і грому, покровитель воїнів у X ст.

Політеїзм — віра в багатьох богів.

Протомісто (від грецьк. "proto" — перший, первісний) — зародок міста.

Сварог – Прабог, владика світу: бог світла і небесного вогню.

Скань (від давньорус. "скать" — сукати, звивати) — художні вироби з тонкого золотого, срібного або мідного дроту.

Требище — жертovníк, місце принесення язичниками жертви богу.

Ужиткове мистецтво — металеві та ювелірні вироби.

Чернь — темно-сірі або чорні зображення на срібних і золотих виробах, один з видів ужиткового мистецтва.

Язичництво — система первісних дохристиянських релігійних вірувань, поглядів і обрядів. У східних слов'ян набуло форми обоження сил природи, тварин та рослин, а також людиноподібних істот: русалок, берегинь, рожениць.

Запитання для самоперевірки

1. Які фактори вплинули на формування української культури?
2. Які складові української культури розрізняють учені?
3. Ким і коли вперше були відкриті і досліджені пам'ятки Трипільської культури?
4. Чи мала Трипільська культура пряме генетичне продовження?
5. Яку композицію має скульптура Збруцького ідола, знайдена у 1848 р. у річці Збруч?
6. У чому полягають особливості української міфології?
7. Яка основна ідея слов'янського язичництва?

Список літератури

2. Костомаров М. Слов'янська міфологія. – К.,1994.
3. Лозко Г . Українське язичництво. – К.,1996.
4. Митрополит Іларіон. Дохристиянські вірування українського народу. – К.: Обереги,1992.
5. Рыбаков Б.А. Язычество древних славян. – М.: Наука, 1982.
6. Українці: народні вірування, повір'я, демонологія. – К.,1991.
7. Чмихов Н.А. Истоки язычества Руси. – К.,1990.
8. Чмихов М.О. Давня культура. – К.,1994.

Тема 7. КУЛЬТУРА КИЇВСЬКОЇ РУСІ

План

1. Київська Русь – якісно новий етап у розвитку слов'янської культури.
2. Християнізація – рушій нового культурного процесу.
3. Виникнення слов'янської письменності. Школа, освіта.
4. Особливості давньоруського мистецтва.

Завдання на самостійне опрацювання:

1. Музика в Київській Русі.
2. Соціальні світи Київської Русі.

Терміни та поняття

Апокрифи (від грецьк. таємничий, прихований) – релігійні твори з біблійними сюжетами, які не визнавалися церквою канонічними і були заборонені.

Апокрифічний — фальшивий, несправжній, малоімовірний.

Берестяні грамоти — тексти, розміщені на бересті (корі берези) шляхом видавлювання чи видряпування спеціальною паличкою-писалом. За змістом — це короткі листи світського характеру, доручення, боргові зобов'язання, чолобитні, любовні послання, учнівські вправи.

Билини — народні епічні пісні періоду Київської Русі. Перші записи билин датовані початком XVII ст.

Глаголиця — одна із стародавніх слов'янських систем письма. Напевне, передує кирилиці.

Графіті — стародавні написи й малюнки, зроблені гострими предметами на ремісничих виробках, стінах споруд.

Дитинець — укріплена центральна частина стародавнього міста на Русі. З XIV ст. почала називатися Кремль.

Золоті ворота — головна урочиста брама давнього Києва, видатна пам'ятка архітектури часів Київської Русі. Споруджена в 1037 р. за Ярослава Мудрого. Назва походить від позолоченого куполу надбрамної церкви. Реставровані у 1982р. до 1500-річчя Києва.

Ізборники — хрестоматії, книги, в яких списувалися матеріали, виїмки, витримки з інших, іноді й більших творів.

Києво - Печерська лавра — православний чоловічий монастир, заснований у Києві 1051 р. Відіграла значну роль у розвитку української культури, була центром літописання, іконопису, книгодрукування. Друкарня лаврська функціонувала по 1922 рік.

Києво - Печерський патерик — збірка творів про історію Києво-Печерського монастиря та його перших подвижників, яка була складена в першій третині XIII ст. (1215- 1230 рр.).

Лавра — назва великих православних чоловічих монастирів, підпорядкованих безпосередньо верховній церковній владі.

Літописання, літопис — хронологічно-послідовний запис історичних подій, зроблений їх сучасником. *Людвісарство* — лиття з міді.

Оранта — один з іконографічних образів Богоматері, який склався у середні віки. Богородицю зображали на повний зріст з піднесеними руками і повернутими від себе долонями. Оранта набула поширення в іконографії та живописі Візантії і Київської Русі.

Плінфа — широка і тонка випалена цегла великого формату, яку застосовували в будівництві у Візантії та у X-XIII ст. у Київській Русі.

Різи — стародавнє слов'янське письмо, яке, за свідченнями письмових джерел, існувало ще в дохристиянську епоху.

"Руська правда" — перше писемне зведення законів Київської Русі XI-XII ст.

Скоморохи — мандруючі актори, співці, музиканти. Іноді виступали і як акробати і дресирувальники.

"Слова" — твори церковно-повчального характеру часів Київської Русі. Сюжетом для їх написання могла служити історична подія, злободенна суспільна проблема, постановка моральної теми.

Станкове мистецтво — термін, яким визначають твори образотворчого мистецтва, що мають самостійний характер: у живописі — картина, в скульптурі — статуя, погруддя. У добу Київської Русі— це ікони.

Стилос (по-давньоруськи — писало) — спеціальний інструмент, за допомогою якого на берестяних грамотах видавлювати тексти.

Фреска (від італ. "fresco" — свіжий, сирий) — художнє зображення, що зроблене водяними фарбами на вогкій штукатурці.

Запитання для самоперевірки

1. До якого періоду Європейської культури належить культура Київської Русі?
2. Які факти свідчать про широке розповсюдження писемності серед населення Київської Русі?
3. Назвіть основні особливості давньоруського мистецтва.
4. Коли в Київській Русі була побудована перша кам'яна церква? Як вона називалася?
5. Хто є автором „Повісті временних літ”? Коли вона написана?

Список літератури

1. Брайчевський М.Ю. Утвердження християнства на Русі. – К.,1988.
2. Высоцкий С.А. Древнерусские надписи Софии Киевской XI – XII вв. – К.,1966.
3. Запаско Я.П. Орнаментальне оформлення української рукописної книги. – К.,1960.
4. Литература и культура Древней Руси. – М.,1994.
5. Моця О., Ричка В. Київська Русь: від язичництва до християнства. – К.,1996.

Тема 8. КУЛЬТУРА УКРАЇНИ ГЕРОЇЧНОЇ ДОБИ (XIV – XVIII ст.)

1. Суспільно - політичні та історичні обставини розвитку української культури.
2. Освіта і наука в українській духовності:
 - а) братські школи як осередки знань і національного духу;
 - б) Києво-Могилянська академія як духовний, навчальний та науково-культурний центр східного і південного слов'янства;
 - в) розвиток освіти на Слобожанщині. Харківський колегіум.
3. Виникнення і розвиток книгодрукування в Україні.
4. Формування українського театрального мистецтва.
5. Джерела й основні риси українського бароко.

Завдання на самостійне опрацювання:

1. Кобзарство як культурний феномен. Пісні та думи України.
2. Меценатство в Україні (К.Острозький, Г.Гулевичівна, П.Могила, І.Мазепа).
3. Видатні діячі української культури: Ф.Прокопович, Г.С.Сковорода.

Терміни та поняття

Апостол — перша друкована книга в Україні. Видана в лютому 1574 р. Іваном Федоровим у Львові.

Афон(Атоо) — великий релігійний центр православної церкви, знаходиться на східному виступі халкідонського півострова в Егейському морі (Греція).

Байда — узагальнений образ патріота рідної землі, борця проти турецького і татарською поневолення, герой широковідомої української народної пісні "В Цареграді на риночку", іноді його пов'язували з конкретною історичною особою — Дмитром Вишневецьким. В іншому розумінні — безпечний чоловік.

Балаган — театральне видовище переважно комічного характеру на ярмарках і народних гуляннях.

Бандура — український народний багатострунний щипковий музичний інструмент з декою овальної форми.

Бурлеск — перебільшено комічне зображення (у літературі та сценічному мистецтві)

Братства — національно – релігійні та громадсько – культурні організації в Україні, які почали виникати в кінці XVIст., відстоювали права українського народу, ставали на захист його віри, насаджували освіту.

Вертеп— український народний ляльковий театр в XVII-XIX ст.

Голосіння — стародавні українські народні пісні (на похованнях). Це — імпровізаційні поетичні твори, пов'язані переважно зі смертю, похованням та поминками небіжчика.

Гротеск — у літературі, живописі, театрі зображення людей або речей у фантастичному, химерно-комічному вигляді. Означає надмірне перебільшення, загострення тієї чи іншої теми. Гротеск порушує межі правдоподібності, надає зображенню умовності, до краю розкриває суть явищ.

Дидакал — означає вчитель.

Думи — лірико-епічні твори української усної словесності про події з життя козацької України XVI—XVII ст. Думи не співаються, а виконуються речитативом (мелодійною декламацією) у супроводі музичного акомпанементу на бандурі, кобзі або лірі.

Епос — сукупність народних героїчних пісень, сказань, поем. Оповідний рід літератури, що, на відміну від лірики й драми, характеризується розповідно-описовою (епічною) формою, широтою зображення подій та характерів.

Ігумен — титул настоятеля (управителя) монастиря у православній церкві. Настоятелі великих монастирів називались архімандритами.

Ієромонах — священник-чернець.

Інтермедії — короткі одноактові вистави комедійного характеру з народного життя, які гралися між діями серйозної вистави, існували як і самостійні твори.

Катехізіс — короткий виклад (у формі запитань та відповідей) догматів християнського віровчення.

Народна драма— поширені у XVIII-XX ст. самодіяльні вистави, драматичне дійство яких основане на фольклорі. Своєрідною формою народної драми є українське весілля.

Обскурантизм — крайня реакційність, вороже ставлення до освіти і науки: мракобісся.

Панегірик — святкова, урочиста промова: недоречне звеличення. надмірне, нещире вихваляння кого-небудь, чого-небудь.

Поетика — розділ теорії літератури, в якому вивчаються форма, структура і творчі прийоми поетичних творів.

Полеміка — аргументована суперечка при обговоренні або з'ясуванні чого-небудь.

Полемічна література — церковно-теологічна і публіцистична література XVI - XVII ст. в Україні та Білорусі, яка спрямовувалася проти спроб інших конфесій поширити свій вплив на православне населення. Була важливою зброєю у боротьбі за соціальне і національне визволення народу, яскравим явищем української культури.

Право ставропігії — звільнення братств з-під влади місцевих єпископів, яке проводили в Україні в XVI-XVII ст. константинопольський та інші східні патріархи, що брали братства під свою опіку.

Префект — заступник ректора в колегії, академії.

Устав — каліграфічне письмо великими літерами.

Шкільна драма — вистави, що ставилися у XVII-XVIII ст. учнями Києво-Могилянської колегії, а потім академії та братських шкіл за творами переважно викладачів цих закладів. У них використовувалися релігійні, біблійні та історичні сюжети дидактичного характеру.

Запитання для самоперевірки

1. Чи сприяла польсько-литовська доба розвитку культури в Україні?
2. Під впливом яких чинників в українській освіті відбулися істотні зміни на межі ХУІ – ХУІІ століть?
3. Яка система освіти використовувалася в Острозькій академії?
4. Назвіть прізвища видатних композиторів, які були вихованцями Києво-Могилянської академії?
5. Які особливості характерні для українських братських шкіл?
6. В якому мистецтві найраніше проявився стиль бароко в Україні?
7. Назвіть прізвища видатних українських граверів („велика трійця”), які створили нові концепції національного варіанту бароко.

8. Коли і ким було започатковано книгодрукування в Україні?
9. Як і чому народні обрядові дійства трансформувалися у театралізовані розваги?
10. Які театральні жанри відомі в Україні з ХУІІ ст..?
11. Як мандрівники, зокрема Павло Алепський, характеризували рівень освіти в Україні?

Список літератури

1. Андрусак М. Гетьман Іван Мазепа як культурний діяч. – К., 1991.
2. Білецький П.О. Українське мистецтво другої половини ХУІІ-ХУІІІ ст. – К., 1988.
3. Жолтовський П.М. Художнє життя на Україні в ХУІ-ХУІІІ ст. – К., 1983.
4. Іванов В. Велич творця. Виповнюється 250 років від дня народження композитора Максима Березовського // Українська культура. – 1995. - №9-10.
5. Ісаєвич Я.Д. Братства та їх роль у розвитку української культури ХУІ-ХУІІІ ст. – К., 1996.
6. Ісаєвич Я. Першодрукар Іван Федоров і виникнення друкарства на Україні. – К., 1983.
7. Ісаєвич Я. Перші українські академії // Київська старовина. – 1998. - №6.
8. Микитась В. Давньоукраїнські студенти і професори. – К., 1994
9. Нічик В.М. Петро Могила в духовній історії України. - К., 1997.
10. Українське бароко та європейський контекст. Архітектура, образотворче мистецтво, театр і музика. – К., 1991.
11. Федас О. Український вертеп. – К., 1988.
12. Хижняк З.І. Києво-Могилянська академія. – К., 1988.

**Тема 9. УКРАЇНСЬКЕ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНЕ
ВІДРОДЖЕННЯ
(КІНЕЦЬ XVIII – ПОЧАТОК XX СТ.)**

План

1. Початок українського національного відродження.
2. Громадсько – політичні рухи в Україні.
3. Наука в системі культури.
4. Доба реалізму: розвиток українського мистецтва.
5. Репресії царизму проти української культури.

Завдання на самостійне опрацювання:

1. Визначні діячі української культури XIX – початок XX ст.:
Т.Г. Шевченко, М.П. Драгоманов, І.Я. Франко.
2. М.П. Драгоманов – засновник українознавства у світовій науці.

Терміни і поняття

Альманах — неперіодична літературна збірка творів різних авторів.

"Галицько-руська матиця" — культурно-освітнє та літературно-видавничє товариство, заснованє у 1848 р. у Львові з метою піднесення освіти народу та розвитку літератури й мистецтва на західноукраїнських землях. За одними джерелами, проіснувало до Першої світової війни, за іншими — до 1930 р.

Гравюра — картина, малюнок, отримані шляхом відбитку, поліграфічного відтворення кліше, виготовленого гравером (художником).

Графіка — вид образотворчого мистецтва, основним зображальним засобом якого є малюнок, виконаний на папері, тканині тощо олівцем, пензлем, вуглиною чи відбитий на папері зі спеціально підготовленої форми.

Громади — осередки української інтелігенції, що проводили національно-культурну і громадсько-політичну працю в другій половині XIX ст. — на початку XX ст. в Україні.

Елегія -- сумний ліричний вірш або музичний твір задумливого, журливого характеру.

"Зоря галицька" — перша українська газета, що виходила у Львові протягом 1848-1857 рр. До 1851р. була органом Головної руської ради, пізніше перейшла до рук "москвофілів".

Культурництво — культурно-освітній рух XIX — початку XX ст., діячі якого вважали просвітницьку роботу найдійовішим засобом піднесення освітнього рівня населення та зміцнення національної самосвідомості, а також система заходів, спрямована на активізацію формування й консолідації нації.

Офорт — вид гравюри; малюнок вишкрябується гравірувальною голкою у шарі лаку, що покриває поверхню металевої пластини, після чого прошкрябані місця протравлюються кислотою. Зображення відбивається з пластини, витравлені місця якої заповнені фарбою.

"Просвіти" — самодіяльні національно-культурні, економічні та освітні українські товариства, які існували як у Східній, так і в Західній Україні у 1868-1939 рр.

"Руська бесіда" — українські культурно-просвітницькі товариства на західних землях, які мали на меті поширення серед українських селян просвіти рідною мовою, досягнень культури й науки. Вперше виникли у Львові (1861-1862 рр.). згодом у Чернівцях (1869 р.)

Феєрія — п'єса з фантастичним казковим сюжетом, яка заснована на ефектах магії, чуда, яскравої видовищності, включає видуманих персонажів, що володіють надприродною силою (фея, демон, сили природи, міфологічна істота та ін.); чарівне, казкове видовище.

Хуторянство — течія в художньому мисленні України XIX-XX ст., у центрі якої — захист гідності "маленької людини" та критика урбаністичної цивілізації, співзвучні "бідермейєру" XIX ст. у Німеччині та "екологічним" рухам XX ст.

Запитання для самоперевірки

1. Чому початком українського національного відродження вважається саме кінець XVIII ст.?
2. Назвіть ім'я першого класика української літератури та основні його твори.
3. Охарактеризуйте роль творчості Т.Г. Шевченка у становленні української культури.
4. Виділіть основні риси української драматургії XIX – поч. XX ст.
5. Які тенденції були притаманні українському образотворчому мистецтву XIX – поч. XX ст.?

Список літератури

1. Касьянов Г. Українська інтелігенція на рубежі ХІХ–ХХ століть. Соціально-політичний портрет. – К., 1993.
2. Лобановський Б.Б., Говдя П.І. Українське мистецтво другої половини ХІХ ст. — початку ХХ ст. — К., 1989.
3. Нариси історії української інтелігенції: У 3-х т. — К., 1994.
4. "Руська трійця" в історії суспільно-політичного руху і культури України. – К., 1987.
5. Федченко П.М. Михайло Драгоманов. Життя і творчість. – К.; 1991.
6. Шип Н.А. Культурно-національне питання в Україні у ХІХ ст. // Український історичний журнал. – 1991. – № 3.

ТЕМА 10. УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА В ХХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

План

1. Культура і духовне життя України в 1917–1920 рр.
2. Українська культура в перші десятиліття радянської влади: культурне піднесення 1920-х років і „Розстріляне відродження”.
3. Розвиток культури в УРСР в 40–80-х роках ХХ ст. Дисидентський рух.
4. Культурні надбання української діаспори.
5. Тенденції сучасного національно-культурного відродження.

Завдання на самостійне опрацювання:

1. Український авангард.
2. Непівський реформізм і «українізація».
3. Культура повсякденного життя.

Терміни і поняття

Державна мова — визнана законом урядова мова в державі, обов’язкова для державної адміністрації, суду й шкільного навчання.

Дисидентство — морально-політична опозиція до існуючого державного (політичного) ладу, панівних у суспільстві ідей та цінностей.

Діаспора — розсіяння, розпорошення, розселення по різних країнах народу, вигнаного обставинами, завойовниками або пануючою владою за межі батьківщини: уся сукупність вихідців з якоїсь країни та їх нащадків, які проживають поза її межами.

Духовна свобода — сукупність глибоких переконань людини, волі до їх реалізації та свідомих дій, причому такої сукупності, в якій відображається об’єктивна дійсність. Духовна свобода передбачає свідому реалізацію людиною своїх ідеалів, що мають на меті послабити її залежність від стихійних законів розвитку і боротися за досягнення історичною прогресу.

Ідеологізація культури — прагнення поставити культуру на службу певних соціальних груп, класів та інших спільностей.

Космополітизм — теорія та практика, в основі якої лежить теза про необхідність заміни національного громадянства світовим; заперечення права націй на самостійне існування, відмова від суверенітету, культури, традицій в ім'я абстрактного розуміння «єдності людського роду», єдиної держави.

Коренізація — політика, спрямована на забезпечення в державних і партійних установах достатньої кількості представників корінного населення та вживання їхньої рідної мови: сприяння організації шкіл і вузів, культурних закладів, які б вели діяльність мовами корінних національностей: видання їхніми мовами періодики та книг. В Україні політика коренізації дістала назву "українізація".

Ліквідація неписьменності — культурно-освітня кампанія, здійснювана більшовицькою партією у 20-30-ті роки.

Менталітет — глибинний рівень колективної та індивідуальної свідомості: сукупність установок, нахилів індивіда чи соціальної групи мислити, відчувати та сприймати світ певним чином; характерний для людини чи суспільної групи спосіб мислення, обумовлений біологічними, соціально-психологічними та етнічними факторами, прагнення, нахили, орієнтири людей, в яких виявляються національний характер, загально визнані цінності, суспільна психологія; світосприймання, світовідчуття, бачення себе у світі, це душа, серце й розум народу.

Націоналізм — політичний принцип, згідно з яким політична і національна спільнота мають збігатися. Інакше кажучи, нація повинна мати власну державу. Це головний зміст націоналізму як політичного принципу.

Національна свідомість — усвідомлення народом своєї спільності, національної своєрідності або, коли йдеться про окрему людину, усвідомлення нею причетності до певного народу, його культури і мови, усвідомлення свого місця та ролі в світовій цивілізації і права на національну незалежність; комплекс уявлень національності про саму себе (в тому числі про належність до неї), її усвідомлених інтересів, ціннісних орієнтацій і установок по відношенню до інших національностей.

Нація — коріння цього терміна лежить в латинському дієслові "nasci" - народитись. З нього і виник іменник "natio". Він означав: порода, рід або раса. Нація — це велике, модерне, динамічне, цивілізоване співтовариство громадян, часто поліетнічне, але об'єднане навколо якогось одного етносу, з національною мовою державного рівня (та, можливо, однією чи кількома локальними офіційними мовами), як правило, із власною територією,

спільними інтересами, назвою і національною культурою (як синтезом кількох етнічних культур), волею бути єдиним цілим, усвідомленням спільності (а подекуди і самотності) минулого, сучасного і особливо майбутнього.

Плюралізм — ідейно-регулятивний принцип суспільно-політичного та соціального розвитку, що базується на існуванні декількох (чи багатьох) незалежних начал політичних знань та розуміння буття: система влади, що ґрунтується на взаємодії і протилежності дій політичних партій і громадсько-політичних організацій. Плюралізм в художній творчості — методологічна позиція, що передбачає самостійне існування багатьох окремих культур та їх незведеність до спільних феноменів, відтак — множинність культур та їх наукових інтерпретацій.

Пролеткульт — культурно-просвітницька і літературно-художня організація, яка виникла напередодні жовтня 1917 р. і припинила існування у 1932 р.

«Розстріляне відродження» — процес винищення радянськими каральними органами української творчої інтелігенції в 30-ті роки.

Толерантність — терпиме ставлення до інших, чужих думок, вірувань, політичних уподобань та позицій.

Запитання для самоперевірки

1. Які фактори (соціальні, національні, політичні) зумовили український культурний ренесанс?

2. Простежте зв'язок між політикою українізації і станом шкільної освіти у 20-ті роки ХХ ст.

3. Назвіть основні літературні течії 20-х років в Україні та їх представників.

4. Які новаторські риси характерні для театру «Березіль»?

5. Охарактеризуйте розвиток української культури у другій половині ХХ ст.

Список літератури

1. З порога смерті. Письменники України – жертви сталінських репресій / Упорядник О.Г. Мусієнко. – Вип. 1. – К., 1991.
2. Ісаєвич Я.Д. Україна давня і нова: народ, релігія, культура. — Львів, 1996.
3. Касьянов Г. Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960-80-х років. — К., 1995.
4. Касьянов Г., Даниленко В. Сталінізм і українська інтелігенція (20-30-ті рр.).—К., 1991.
5. Кручек О.А Становлення державної політики УРСР у галузі національної культури. — К., 1996.
6. Культурне відродження в Україні. — К., 1993.
7. Національна культура в сучасній Україні — К.. 1995
8. Остешко Т.С. З історії літературно-мистецького життя в Україні за часів Центральної Ради // Український історичний журнал. – 1998. – №3.
9. Рубльов О.С., Черненко Ю.А. Сталінщина й доля західноукраїнської інтелігенції 20-50-і рр. ХХ ст. — К., 1994.
10. Юрчук В.І. Культурне життя в Україні у повоєнні роки: Світло й тіні. — К., 1995.

МЕТОДИКА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ З ВИВЧЕННЯ КУРСУ «КУЛЬТУРОЛОГІЯ»

Методика самостійної роботи: загальні зауваження

Самостійна робота студентів (СРС) - органічна і невід'ємна частина навчального процесу, значення якої полягає в тому, що вона:

- формує потребу і навички систематичного та обґрунтованого вивчення документів;
- дозволяє напрацювати навички наукового пошуку;
- створює сприятливі умови для повного використання індивідуальних особливостей людини у навчанні;
- є найважливішою умовою формування світоглядних засад;
- сприяє набуттю таких якостей, як наполегливість та системність у виконанні роботи.

Велике значення самостійної роботи у підготовці сучасних фахівців підтверджується багатою практикою вищої школи. Сьогодні СРС приділяється особливе місце в організацію навчання у вищій школі. Кількість обов'язкових аудиторних занять скорочується, посилюється акцент на організації самостійної роботи, що розвиває індивідуальні форми навчання і виховання. Уміння творчо мислити, орієнтуватися в потоці наукової інформації, самостійно ставити й вирішувати принципово нові завдання – вимога постіндустріального суспільства. Сьогодні процес навчання у вищому закладі освіти все більше спирається на самостійну, близьку до дослідної роботу студента.

Без самостійної роботи важко набути поглиблених знань. Оволодіння навичками самостійної роботи дає студенту змогу виконувати необхідну роботу якісно і в мінімальний термін. Вища школа покликана навчити студентів працювати в повну міру їх можливостей і здібностей, розвивати в них смак до творчого пошуку, виховувати в майбутніх фахівців прагнення до постійного збагачення і поновлення набутих знань. У підсумку СРС має сформувати у студентів знання і вміння, що дозволять їм самостійно вирішувати професійні завдання і проблеми.

У поняття *"самостійна робота"* входить не тільки робота, яку студенти виконують під час самопідготовки, але і самостійна діяльність у процесі навчання. Таким чином, СРС складається як з аудиторної роботи на лекціях та семінарах, так і з поза аудиторних занять.

У широкому значенні зміст самостійної роботи з культурології включає:

- слухання і конспектування лекцій;
- роботу на семінарських заняттях;
- вивчення рекомендованої літератури, джерел та їх конспектування;
- підготовку рефератів;

➤ підготовку наукових доповідей та повідомлень на студентські науково-практичні конференції;

➤ підготовку до заліку.

Рекомендації з самоорганізації СР. Багато залежить від самого студента, від його ставлення до навчання, до виконання своїх обов'язків. Щоб навчитися самостійно засвоювати краснавчий матеріал, він повинен проявити силу волі, наполегливість і цілеспрямованість, виховувати в собі тверду самодисципліну, виробляти й дотримуватися розумного режиму навчання і відпочинку. Навчати їх у всьому поводитися самостійно - мислити, обмірковувати, планувати свою роботу, тобто цінувати свій час й уміти розподіляти його, бачити перспективу в роботі, передбачати можливі труднощі тощо.

Особливості самостійної підготовки до семінарських занять

Участь у *семінарських заняттях* має бути спрямована не просто на набуття певної суми знань, а головним чином на вироблення уміння і навичок за допомогою отриманих знань самостійно розбиратися у складних процесах суспільного розвитку. Одним з ефективних засобів активізації студентів на семінарських заняттях є проблемне навчання, що сприяє розвитку творчої думки і процесу пізнання.

Семінарські заняття в умовах проблемного навчання можуть набувати різних організаційних форм - "круглий стіл", ділова гра, диспут, прес-конференція, конкурс на краще знання першоджерел та ін. У їх основі - інтенсифікація навчального процесу через змагальність, поглиблення якісної підготовки, підвищення відповідальності за ефективне вирішення питань семінару, вироблення вміння відстоювати власні переконання, вести творчі дискусії, набувати навичок організаторської роботи.

Семінар («семінар» латинською мовою означає «розсадник», а в буквальному розумінні – поширення знань шляхом усних виступів і обговорень), на першому курсі найбільш поширена форма – розгорнута бесіда, яка вимагає знання фактичного матеріалу, уміння аргументовано викласти свої знання в усній формі. При підготовці до семінарського заняття треба керуватися такими рекомендаціями:

➤ Докладно ознайомтеся з темою і планом семінарського заняття, кожним із винесених на розгляд питань.

➤ Замовте у бібліотеці відповідні рекомендовані джерела й літературу, насамперед обов'язкову.

➤ Прочитайте документальні джерела й основну літературу до кожного з питань семінару, намагаючись осмислити прочитане.

➤ Законспекуйте необхідний матеріал, випишіть цитати.

➤ Складіть план і текст свого виступу на семінарському занятті з кожного питання.

Рекомендації по роботі з текстом:

- Не переписуйте цілі речення чи абзаци; краще виписуйте ключові думки, ідеї.
- Затримуйте увагу на наступному реченні кожного абзацу, особливо коли це великі абзаци.
- Звертайте обов'язково увагу на так звані слова-сигнали – «отже», «таким чином» та ін., які вживаються з метою акцентувати увагу на чомусь важливому.
- Уважно ознайомтеся з висновками автора.
- Відразу після прочитаного перевірте, що ви запам'ятали, і відобразіть ключову думку, факти, власні оцінки у вигляді послідовної схеми.

Одним із шляхів запам'ятовування та засвоєння матеріалу є ведення записів прочитаного. Основні форми записів – план, виписки, тези, анотація, резюме і конспект. Конспектувати необхідно цілеспрямовано, заздалегідь уявляючи, які аспекти, положення роботи мають найбільш важливе значення. Дуже важливо робити лаконічні записи, виділяючи й записуючи тільки найсуттєвіше, опускаючи другорядні аргументи, деталі. Дуже роздутий конспект дає мало користі.

Важливе значення має продумане оформлення конспектів, їх акуратне ведення. Записи доцільно вести в загальному зошиті чорнилами, сторінки нумерувати, щоб швидко знайти потрібний матеріал.

Конспект не повинен бути суцільним текстом. Необхідно поділити конспект відповідно до логічного плану книги, її структури. Досягається розчленування шляхом використання запису відступами, коли одне положення відокремлюється від іншого: використовувати абзаци, спеціальне маркування. Оформлення конспекту має бути чітким, наочним, забезпечувати зручність у користуванні ним.

За характером оформлення конспекти поділяються на три види: **текстуальний, вільний, змішаний**. Під час конспектування джерел з навчальною метою краще користуватися вільним або змішаним конспектом. У вільному конспекті викладання твору ведеться своїми словами, але не виключається використання і авторських фраз, висловів, текстуальних записів. Складаючи вільний конспект, не бажано відступати від авторського плану книги або статті. Помилки припускають ті студенти, які складають конспект відповідно до плану семінару, відступаючи від логічної структури джерела. Вільний конспект надає змогу краще усвідомлювати й закріплювати в пам'яті прослухане, прочитане. Змішаний конспект поєднує позитивну якість не тільки вільного конспекту, але й інших видів запису. У змішаному конспекті допускаються записи і у вигляді плану, цитат, виписок та схем, складених на авторському матеріалі.

Таким чином, запис прочитаного, в якій би формі він не проводився, - результат великої самостійної творчої праці з вивчення та засвоєння джерела, важливий етап самостійної роботи.

Отже, правильна підготовка організації самостійної роботи є важливим чинником підвищення ефективності і якості набуття теоретичних знань.

Одне з найскладніших завдань, яке має виконати студент – підготовка доповіді. Доповідь (повідомлення), яку планується виголосити на семінарі, має відповідати таким вимогам:

- Методологічно правильно й повно розкрити зміст вибраного питання;
- Показати самостійну роботу над джерелами та літературою;
- Продемонструвати вміння планувати чітко все те, що вивчається і зрозуміло формулювати головні питання виступу.

Для студента-доповідача особливого значення набувають три фактори:

- володіння матеріалом; володіння собою; - володіння аудиторією.

Вимоги й рекомендації до написання реферату

Реферат - одна із форм самостійного опанування студентом певних знань. Для його підготовки підбирається спеціальна література, робляться виписки, які згодом komponують відповідно до поставлених завдань. Кінцевий результат написання реферату - оприлюднення його результатів.

Структура реферату: титульний аркуш, зміст, вступ, 2-3 розділи, висновки, список використаної літератури.

Загальний обсяг реферату: до 15 сторінок, з них до 2 сторінок - вступ, 12 сторінок - основний текст, 1 сторінка - висновки.

Відлік сторінок починають з титульного аркуша. Проте титульний аркуш і аркуш "зміст" не нумерують, а починають із третьої сторінки - "**ВСТУП**" - у верхньому правому куті із цифри "**3**".

У вступі зазначають актуальність теми, особисте ставлення до обраної проблеми, хронологічні й територіальні рамки дослідження. Потім дають аналіз використаної літератури, вказуючи внесок кожного автора в розкриття проблеми. І нарешті - визначають мету та завдання роботи.

Кожен розділ, як правило, розкриває суть одного із завдань, і завершується загальним висновком.

У висновках до реферату підводять загальні підсумки роботи.

Обов'язковою умовою для написання реферату є текстові посилання на використану літературу. У кінці речення ставлять квадратні дужки, в яких зазначають порядковий номер появи в тексті джерела і сторінку, з якої зроблено пряме цитування тексту чи просто передача суті матеріалу, наприклад [4, с. 37].

Список використаної літератури складають в міру появи посилань у тексті. При цьому зазначають загальну кількість сторінок книги чи статті.

Зразок складання бібліографічного покажчика:

а) Книга із зазначенням автора:

Бойко О.Д. Історія України. - К.: Академія, 2001. - 675 с.

б) Книга без зазначення автора:

Рідний край: Навч. посібник/За ред. І.Ф.Прокопенка. - Харків: ХДПУ, 1999. - 527 с.

в) Багатотомне видання:

Давня історія України: В 2 т. - К.: Либідь, 1995. - Т. 2. - 220 с.

г) стаття часопису:

Ковтун Ю. Сузір'я Симеренків//Слобожанщина. - 2000. - № 16. - С. 224-240.

Кількість використаної літератури має бути не менше 5 джерел. При цьому, по можливості, бажано використати найновіші видання.

Висока оцінка за виконання реферату залежить від дотримання усіх вищезазначених вимог і успішного захисту. Виступ (до 10 хв.) має передати основні положення реферату. При цьому особливо враховується вільне володіння матеріалом, вміння аргументовано обстоювати свою думку й зацікавити аудиторію.

ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ З КУЛЬТУРОЛОГІЇ

1. Найдавніші форми релігійних вірувань.
2. Палеолітичний живопис.
3. Виникнення писемності на Стародавньому Сході.
4. Шумеро - аккадська культура.
5. Законодавство на Стародавньому Сході.
6. Епос про Гільгамеше – видатна пам'ятка культури.
7. Перші публічні бібліотеки.
8. Релігійні вірування давніх єгиптян.
9. Великі піраміди Єгипту: історія і сучасність.
10. Варни і каста в історії індійської культури.
11. Наукові досягнення народів Стародавнього Сходу.
12. Буддизм: виникнення, розповсюдження, вчення.
13. Мистецтво на Стародавньому Сході.
14. Традиції в китайській культурі.
15. Філософська концепція буття Конфуція.
16. Стародавні Єгейські цивілізації та їх культура (Мікени, Тиринф, о. Крит та ін.)
17. Видатні дослідники та епохальні відкриття (Г.Шліманн, А.Еванс, П.Ботта, Г.Картер та ін.)
18. Люди, обряди та звичаї Давньої Греції.
19. Давньогрецька поетеса Сапфо : життя та творчість.
20. Театр Стародавньої Греції.
21. Афінівський акрополь.
22. Давньогрецький скульптор Фідій.
23. Загадка етрусків.
24. Люди, обряди та звичаї Стародавнього Риму.
25. Римські бібліотеки.
26. Класичний стиль мистецтва Античної Греції та Риму.
27. Міфічний тип культурної свідомості.
28. Міфологія народів світу в структурі культури.
29. Обряди й традиції в африканській культурі.
30. Мусульманська культура.
31. Роль християнства в розвитку культури середньовічної Європи.
32. Рицарська культура в Європі.
33. Романський і готичний стилі в Середньовічній Європі.
34. Офіційна і народна „сміхова” культура в середні віки.
35. Середньовічні школи і університети.
36. Студенти в середньовічній Європі.

37. Поезія та література європейського середньовіччя.
38. Перші друковані книги й газети в Європі.
39. Інквізиція. Доля передових учених та письменників у середньовічній Європі.
40. Гуманістичні ідеї європейських культур.
41. Перший гуманіст Європи – Ф.Петрарка.
42. Універсальний геній Леонардо да Вінчі.
43. Раннє Відродження в Італії.
44. Живопис високого італійського Відродження.
45. Особливості північного Відродження: І. Босх, П. Брейгель Старший, А. Дюрер, Л. Кранах Старший та ін.)
46. Утопізм Т. Мора і Т. Кампанелли.
47. Література епохи Відродження .
48. Духовна революція М. Лютера і основи нової моралі.
49. Основні протестантські деномінації.
50. Розвиток європейської науки у ХУІІ ст..
51. Своєрідність європейської культури ХVІІ ст.
52. Європейський класицизм ХVІІ- ХVІІІ ст..
53. Універсальні генії епохи Просвітництва.
54. Європейський художній стиль рококо.
55. Європейська культура ХІХ ст..
56. Від романтизму до реалізму.
57. Імпресіонізм.
58. Творчі пошуки і досягнення в художній культурі ХХ ст.
59. Масова культура в ХХ ст..
60. Образотворче мистецтво ХХ ст.. від модерну до постмодернізму.
61. Ментальність як феномен культури.
62. Скіфська культура.
63. Українська демонологія.
64. Трипільська культура.
65. Етнос як носій культури.
66. Стародавні слов'янські культури на території України.
67. Іконопис: історія та сучасність.
68. Давньоукраїнські літературні пам'ятки – культурні цінності пращурів.
69. „Повчання дітям” Володимира Мономаха – книга культурного буття.
70. "Слово о полку Ігоревім" – шедевр давньоруської художньої літератури.
71. Культурні контакти Київської Русі .
72. Найдавніші пам'ятки писемності Київської Русі.
73. Слов'янська міфологія як феномен культури.
74. Язичництво як світоглядна та культурна система.

75. Кам'яне зодчество Київської Русі.
76. Монументальний живопис Київської Русі.
77. Запорізька Січ: побут, звичаї, традиції, культура.
78. Братські школи як осередки знань і національного духу.
79. Києво-Могилянська академія як науково-культурний центр.
80. Розвиток освіти на Слобожанщині. Харківський колегіум.
81. Видатні вихованці Харківського колегіуму.
82. "Пересопницьке Євангеліє" як пам'ятка староукраїнської культури.
83. Культурний діяч Костянтин Острозький.
84. Книгодрукування в Україні. І. Федоров.
85. Звичаї українського народу.
86. Гуманістична думка в Україні.
87. Ренесансні архітектурні ансамблі в Україні.
88. Джерела й особливості українського бароко.
89. Міська культура як чинник свободи.
90. Пісні та думи України. Кобзарство як культурний феномен.
91. Музична культура в Україні XVIII ст. (М.Березовський, А.Ведель, Д.Бортнянський).
92. Український філософ Г.С.Сковорода.
93. Видатні меценати України XVI- XVIII ст.
94. І. Мазепа як меценат і культурний діяч.
95. Т.Г. Шевченко – поет і художник.
96. Меценатство в Україні у XIX- на початку XX ст..
97. Видатні художники Харківщини (І.Репін, С.Васильківський та ін.)
98. Походження і розвиток українського театру.
99. Архітектурні пам'ятки Києва.
100. Архітектурні пам'ятки Харкова.
101. Розвиток української науки у XIX ст..
102. Модерн в українській культурі.
103. Харків як освітній і науковий центр України.
104. Культурне значення національних ідей.
105. Українська культура у 1920 -1930-ті роки.
106. Особливості національно-культурного розвитку України в умовах тоталітаризму.
107. Поетична хвиля українського кінематографа (О.П. Довженко, С. Параджанов, І. Миколайчук та ін.).
108. Сатира і гумор як надбання української культури.
109. Видатні діячі культури українського походження.
110. Знамениті харків'яни.

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ З КУРСУ „КУЛЬТУРОЛОГІЯ”

1. Поняття «культура». Основні етапи розвитку культурологічної думки.
2. Загальна характеристика первісної культури. Міфологія, магія та релігія.
3. Первісне мистецтво.
4. Періодизація і загальна характеристика культури Месопотамії.

Найважливіші досягнення народів стародавньої Месопотамії.

5. Шумеро-аккадська культура.
6. Культура Стародавнього Єгипту (релігія, наука, освіта, мистецтво).
7. Культура і релігія Давньої Індії.
8. Культура Давнього Китаю. Традиції в китайській культурі.
9. Писемність у країнах Стародавнього сходу.
10. Крито-мікенська культура.
11. Античне мистецтво: архітектура, скульптура, живопис.
12. Освіта та наука у Стародавній Греції.
13. Культура етрусків та інших давніх італійських народів.
14. Культура Стародавнього Риму.
15. Християнство та його роль в культурі античності й середньовіччя.
16. Розвиток освіти та науки європейського середньовіччя.
17. Середньовічне мистецтво. Романський і готичний стилі.
18. Філософія і наука Відродження.
19. Мистецтво та література Ренесансу.
20. Реформація і її вплив на розвиток культури.
21. Розвиток науки та мистецтва у XVII ст.
22. Ідеологія Просвітництва.
23. Розвиток європейського мистецтва в епоху Просвітництва.
24. Тенденції та особливості розвитку західноєвропейської культури XIX століття.
25. Основні проблеми розвитку світової культури XX–XXI ст.
26. Трипільська культура.

27. Розвиток освіти та писемності у Київській Русі.
28. Язичництво та християнство на Русі. Особливості української міфології.
29. Особливості Давньоруського мистецтва (архітектура, живопис).
30. Літописання та література Київської Русі.
31. Книгодрукування і розвиток української літератури у XIV – сер. XVII ст.
32. Розвиток освіти в українських землях у XIV – XVIII ст. Острозька школа. Києво–Могилянська академія.
33. Розвиток освіти на Слобожанщині. Харківський колегіум.
34. Виникнення і розвиток театрального мистецтва в українських землях (XV – сер. XVII ст.).
35. Джерела й особливості українського бароко.
36. Видатні меценати і культурні діячі.
37. Визначні діячі української культури XVIII ст.: Ф. Прокопович і Г. Сковорода.
38. Кобзарство як культурний феномен. Пісні та думи України.
39. Українське національно-культурне відродження (кін. XVIII–XIX ст.).
40. Основні етапи розвитку української культури у XX – на поч. XXI ст.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

КУЛЬТУРОЛОГІЯ: Методичні рекомендації до самостійної роботи та практичних занять (для студентів 1 курсу денної і заочної форм навчання за напрямками підготовки 6.070101 – «Транспортні технології», 6.080101 – «Геодезія, картографія та землеустрій»)

Укладачі: Рябченко Ольга Леонідівна,
Фесенко Галина Григорівна,
Жванко Любов Миколаївна.

Редактор: М.З.Аляб'єв

Верстка: Ю. П. Степась

План 2009, поз.276М

Підп. до друку 9.06.2009	Формат 60x84 1/16	Папір офісний
Друк. на ризографі	Умовн.-друк. арк. 2,5	Обл.-друк. арк. 3,0
Тираж 100 прим.	Зам. №	

61002, ХНАМГ, Харків, вул. Революції, 12

Сектор оперативної поліграфії ЦНІТ ХНАМГ

61002, Харків, вул. Революції, 12